रजिस्ट्री सं डी 221

Registered No.D 221
পঞ্জীয়ন নং ডি ২২১

सत्यमेव जयते

भारत का राजपत्र
THE GAZETTE OF INDIA
ভাৰতৰ ৰাজপত্ৰ

असाधारण
EXTRA ORDINARY
অসাধাৰণ

भाग VI - अनुभाग 1
PART VI - Section 1
ভাগ ৬ - অনুভাগ ১

प्राधिकार से प्रकाशित
PUBLISHED BY AUTHORITY
প্ৰাধিকাৰৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত

No. 1] NEW DELHI, MONDAY, SEPTEMBER 5, 2011/18 BHADRA, 1933 (Saka) [Vol : 5
নং ১] নতুন দিল্লী, সোমবাৰ, ছেপ্তেম্বৰ ৫, ২০১১ / ১৮ ভাদ, ১৯৩৩ (শক) [খণ্ড ঃ ৫

Separate paging is given to this part in order that it may be filed as a separate compilation.

বিধি আৰু ন্যায় মন্ত্ৰালয়
(বিধান বিভাগ)

নতুন দিল্লী, ১৬ আগষ্ট, ২০১১/২৫ শাওণ ১৯৩৩ (শক)

(১) দি ইণ্ডিয়ান এভিডেঞ্চ এক্ট, ১৮৭২ (১৮৭২ ৰ ১)

নিম্নলিখিত অসমীয়া অনুবাদ এতদ্বাৰা ৰাষ্ট্ৰপতিৰ প্ৰাধিকাৰাধীনে প্ৰকাশিত কৰা হৈছে আৰু প্ৰাধিকৃত পাঠ (কেন্দ্ৰীয় বিধি সমূহ) অধিনিয়ম, ১৯৭৩ (১৯৭৩ ৰ ৫০) ৰ ধাৰা ২ৰ খণ্ড (ক)ৰ অধীনত অসমীয়াত তাৰ প্ৰাধিকৃত পাঠ ৰূপে গণ্য কৰা হব।

MINISTRY OF LAW AND JUSTICE
(Legislative Department)

New Delhi, Dated the 16th August, 2011/25 Sawan, 1933 (SAKA)

The Translations in Assamese of the following, namely :-

1. The Indian Evidence Act, 1872 (1 of 1872),

is hereby published under the authority of the President and shall be deemed to be the authoritative texts thereof in Assamese under clause (a) of Section 2 of the Authoritative Texts (Central Laws) Act, 1973 (50 of 1973).

ভাৰতীয় সাক্ষ্য অধিনিয়ম, ১৮৭২

(১৮৭২ ৰ ১) ১

[১৫ মাৰ্চ, ১৮৭২]

প্ৰস্তাৱনা – যিহেতু সাক্ষ্যৰ বিধিৰ একীকৰণ, পৰিভাষা আৰু সংশোধন কৰাটো সমীচিন, সেয়ে এতদ্বাৰা তলত দিয়া মতে অধিনিয়মমিত কৰা হ'লঃ–

ভাগ – ১

তথ্যবোৰৰ প্ৰাসঙ্গিকতা

অধ্যায় – ১

প্ৰাৰম্ভিক

১। সংক্ষিপ্ত নাম, বিস্তাৰ আৰু প্ৰাৰম্ভ – এই অধিনিয়মখন ভাৰতীয় সাক্ষ্য অধিনিয়ম, ১৮৭২ বুলি অভিহিত হব।

[২] **ইয়াৰ বিস্তাৰ** [৩][জম্মু আৰু কাশ্মীৰ ৰাজ্য ব্যতিৰেকে] সমগ্ৰ ভাৰততে হব আৰু [৪][সেনা অধিনিয়ম, ৪৪ তথা ৪৫ ভিক্ট, অঃ৫৮ [৫][নৌ বাহিনী অনুশাসন, অধিনিয়ম (২৯ আৰু ৩০ ভিক্ট, অঃ ১০৯), বা [৬][x x x] ভাৰতীয় নৌ বাহিনী (অনুশাসন) অধিনিয়ম, ১৯৩৪ (১৯৩৪ৰ ৩৪)[৭] [৮][বা বিমান বাহিনী অধিনিয়ম] (৭ জঃ ৫, অঃ ৫১)ৰ অধীনত আহ্বায়িত সামৰিক ন্যায়ালয়ৰ বাহিৰে অন্য সামৰিক ন্যায়ালয়ক অন্তৰ্ভুক্ত কৰি যি কোনো ন্যায়ালয়ত বা ন্যায়ালয়ৰ সমক্ষত, সকলোবোৰ ন্যায়িক কাৰ্য্যবাহীতে প্ৰয়োগ হব, কিন্তু কোনো ন্যায়ালয় বা পদাধিকাৰীক দিয়া শপত পত্ৰ, অথবা কোনো মধ্যস্থৰ সমক্ষত হোৱা কোনো কাৰ্য্যবাহীত প্ৰয়োগ নহব ;

আৰু এইখন ১৮৭২ৰ পহিলা চেপ্তেম্বৰ তাৰিখৰ পৰা বলবৎ হব।

২। অধিনিয়মিতিসমূহৰ নিৰসন [নিৰসন অধিনিয়ম, ১৯৩৮ (১৯৩৮ ৰ ১)ৰ ধাৰা ২ আৰু অনুসূচীৰ দ্বাৰা নিৰসিত।]

৩। নিৰ্বচন খণ্ড – এই অধিনিয়মৰ তলত দিয়া শব্দাৱলী আৰু অভিব্যক্তি সমূহ, প্ৰসঙ্গত প্ৰতিকূল কোনো অভিপ্ৰায় প্ৰতীত নহলে, তলত দিয়া অৰ্থত ব্যৱহৃত হৈছে ঃ–

"ন্যায়ালয়" – "ন্যায়ালয়" শব্দই সকলো ন্যায়াধীশ আৰু দণ্ডাধীশ, আৰু মধ্যস্থসকলৰ ব্যতিৰেকে সাক্ষ্য গ্ৰহণৰ বাবে বিধি সম্মত ভাৱে প্ৰাধিকৃত সকলো ব্যক্তিকে অন্তৰ্ভুক্ত কৰে।

১। উদ্দেশ্য আৰু কাৰণসমূহৰ বিবৃতিৰ বাবে ভাৰতৰ ৰাজপত্ৰ, ১৮৬৮ পৃষ্ঠা ১৫৭৪ ; ৩১ মাৰ্চ, ১৮৭১ তাৰিখৰ বাছনি সমিতিৰ খচৰা বা প্ৰাথমিক প্ৰতিবেদনৰ বাবে ভাৰতৰ ৰাজপত্ৰ ১৮৭১, ৫ম ভাগ পৃষ্ঠা ২৭৩ চাওঁক আৰু ৩০ জানুৱাৰী, ১৮৭২ তাৰিখৰ বাছনি সমিতিৰ দ্বিতীয় প্ৰতিবেদনৰ বাবে ভাৰতৰ ৰাজপত্ৰ ১৮৭২, ৫ম ভাগ, পৃষ্ঠা ৩৪ চাওঁক, পৰিষদত হোৱা আলোচনাবোৰৰ বাবে ভাৰতৰ ৰাজপত্ৰ, ১৮৬৮, অনুপূৰক পৃষ্ঠা ১০৬০ আৰু ১২০৯, ভাৰতৰ ৰাজপত্ৰ, ১৮৭১, অতিৰিক্ত অনুপূৰক পৃষ্ঠা ৪২ তথা অনুপূৰক পৃঃ ১৬৪১ আৰু ভাৰতৰ ৰাজপত্ৰ, ১৮৭২, পৃষ্ঠা ১৩৬ আৰু ২৩০ চাওঁক।

২। এই অধিনিয়মবোৰৰ বিধি অধিনিয়ম, ১৯৪১ (১৯৪১ ৰ ৪)ৰ দ্বাৰা বেৰাৰ লৈ বিস্তাৰিত কৰা হৈছে আৰু সন্থাল পৰগনাত সন্থাল পৰগনা বন্দৱস্তি বিনিয়ম, ১৮৭২ (১৮৭২ ৰ ৩), ধাৰা ৩ৰ দ্বাৰা ; আৰু পান্থ পিপলোডাত পান্থপিপলোডা বিধি বিনিয়ম, ১৯২৯ (১৯২৯ ৰ ১) ৰ দ্বাৰা আৰু খোণ্ডমাল জিলাত খোণ্ডমাল বিনিয়ম, ১৯৩৬ (১৯৩৬ ৰ ৪) ধাৰা ৩ আৰু অনুসূচীৰ দ্বাৰা আৰু আঙ্গুল জিলাত আঙ্গুল বিধি বিনিয়ম, ১৯৩৬ (১৯৩৬ ৰ ৫), ধাৰা ৩ আৰু অনুসূচীৰ দ্বাৰা বলবৎ হোৱা ঘোষিত কৰা হৈছে ; ইয়াক অনুসূচিত জিলাসমূহৰ বিধি, ১৮৭৪ (১৮৭৪ ৰ ১৪)ৰ ধাৰা ৩ৰ অধীনৰ অধিসূচনাৰ দ্বাৰাইও ; তলত দিয়া অনুসূচিত জিলাসমূহ যেনে – হাজৰিবাগ জিলা, লোহাৰদাগা, (এতিয়া ৰাচী জিলা, কলিকতা ৰাজপত্ৰ ১৮৯৯, ১ম খণ্ড ৪৪ পৃষ্ঠা চাওঁক) আৰু মানভূম আৰু পৰগনা ধলভূম আৰু সিংভূম জিলাৰ কোলহনত ভাৰতৰ ৰাজপত্ৰ ১৮৮১, ১ম ভাগ, পৃষ্ঠা ৫০৪ (লোহাৰ দাগা ৰাঁচী জিলাই সেই সময়ত পলামৌ জিলাক সামৰি লৈছিল ১৮৯৪ ত পৃথক কৰা হৈছে) ; আৰু আগ্ৰা প্ৰদেশৰ তৰাই – ভাৰত ৰাজপত্ৰ, ১৮৭৬, ১ম ভাগ পৃষ্ঠা ৫০৫, গুনজাম আৰু ভিজিগাপট্টম, ভাৰতৰ ৰাজপত্ৰ ১৮৯৯, ভাগ ১, পৃষ্ঠা ৭২০ চাওঁক – বলবৎ থকা বুলি ঘোষিত হৈছে।

এই অধিনিয়মখন ১৯৬৩ৰ বিনিয়ম নং ৬ৰ ধাৰা ২ আৰু অনুসূচী ১ৰ দ্বাৰা দাদৰা আৰু নগৰ হাভেলিলৈ, ১৯৩৬ৰ বিনিয়ম নং ৭ৰ ধাৰা ৩ আৰু অনুসূচী ১ৰ দ্বাৰা পণ্ডিচেৰীলৈ, ১৯৬৩ৰ বিনিয়ম নং ১১ৰ ধাৰা ৩ আৰু অনুসূচীৰ দ্বাৰা গোৱা, দমন আৰু ডিউলৈ আৰু ১৯৬৫ৰ বিনিয়ম ৮ৰ ধাৰা ৩ আৰু অনুসূচীৰ দ্বাৰা লাক্ষাদ্বীপ, মিনিকয় আৰু আমিনদীবী দ্বীপপুঞ্জলৈকো বিস্তাৰিত হৈছে।

৩। ১৯৫১ৰ অধিনিয়ম ৩ৰ ধাৰা ৩ আৰু অনুসূচীৰ দ্বাৰা "ভাগ খ ৰাজ্যৰ ব্যতিৰেকে" ৰ ঠাইত প্ৰতিস্থাপিত।

৪। ১৯১৯ৰ অধিনিয়ম ১৮ৰ ধাৰা ২ আৰু অনুসূচী ১ৰ দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত। সেনা অধিনিয়ম (৪৪ আৰু ৪৫ ভিক্ট, অধ্যায়–৫৮)ৰ ধাৰা ১২৭ত চাওঁক।

৫। ১৯৩৪ৰ ৩৫ নং অধিনিয়মৰ ধাৰা ২ আৰু অনুসূচীৰ দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত।

৬। "বিধি অনুকূলন আদেশ, ১৯৫০ৰ দ্বাৰা যথা সংশোধিত সেই অধিনিয়ম" শব্দসমূহ লোপ কৰা হৈছে।

৭। এতিয়া নৌ সেনা অধিনিয়ম, ১৯৫৭ (১৯৫৭ৰ ৬৪) চাওঁক।

৮। ১৯২৭ৰ ১০ নং অধিনিয়মৰ, ধাৰা ২ আৰু অনুসূচী ১ৰ দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত।

''তথ্য'' – ''তথ্য'' ই নিম্নোক্তসমূহক বুজায় আৰু অন্তৰ্ভুক্ত কৰে –

(১) ইন্দ্ৰিয়ৰ দ্বাৰা বোধগম্য হব পৰা যি কোনো বস্তু, বস্তুৰ অৱস্থা বা বস্তুৰ সম্বন্ধে,

(২) যি কোনো মানসিক অৱস্থা যিটোৰ বাবে কোনো ব্যক্তি সচেতন।

দৃষ্টান্ত

(ক) কোনো নিৰ্দ্দিষ্ট স্থানত এটা নিৰ্দ্দিষ্ট ক্ৰমত কিছুমান নিৰ্দ্দিষ্ট বস্তু আছে – এইটো এটা তথ্য।

(খ) এজন মানুহে কিবা এটা দেখিছিল বা শুনিছিল এইটো এটা তথ্য।

(গ) এজন মানুহে কিছুমান নিৰ্দ্দিষ্ট শব্দ কৈছিল এইটো এটা তথ্য।

(ঘ) এজন মানুহে এটা নিৰ্দ্দিষ্ট অভিমত ধাৰণ কৰে, তেওঁৰ এটা নিৰ্দ্দিষ্ট উদ্দেশ্য আছে, তেওঁ সৰল বিশ্বাসত বা প্ৰৱঞ্চনা কৰি কাৰ্য্য কৰে, বা এটা নিৰ্দ্দিষ্ট শব্দ এটা নিৰ্দ্দিষ্ট ভাৱত ব্যৱহাৰ কৰে বা কোনো এটা বিনিৰ্দ্দিষ্ট সময়ত কোনো বিশেষ ধৰণৰ অনুভূতিৰ বিষয়ে সচেতন আছিল বা আছে, এইটো এটা তথ্য।

(ঙ) এজন মানুহৰ এটা বিশেষ সুনাম আছে এইটো এটা তথ্য।

''প্ৰাসঙ্গিক'' – এটা তথ্য আন এটা তথ্যৰ প্ৰাসঙ্গিক বুলি কোৱা হয়, যেতিয়া তথ্যবোৰৰ প্ৰাসঙ্গিকতাৰ সম্পৰ্কত এই অধিনিয়মৰ উপবন্ধসমূহত উল্লিখিত প্ৰকাৰবোৰৰ কোনো এটা প্ৰকাৰে এটা তথ্য আনটোৰ সৈতে সংযুক্ত হয়।

''বিবাদ্যক তথ্য'' বিবাদ্যক তথ্য অভিব্যক্তিয়ে নিম্নোক্তৰূপে বুজায় আৰু অন্তৰ্ভুক্ত কৰে – যি কোনো তথ্য যিটোৰ পৰা হয় স্বয়ং অথবা আন তথ্যৰ লগত সংযুক্ত হৈ কোনো বাদত বা কাৰ্য্যবাহীত দৃঢ়ভাৱে সমৰ্থিত বা অস্বীকৃত কোনো অধিকাৰ, দায়িত্ব বা অক্ষমতাৰ অস্তিত্ব বা অনস্তিত্ব প্ৰকৃতি বা বিস্তাৰ অৱশ্যম্ভাৱী ৰূপে হয়।

স্পষ্টীকৰণ – যেতিয়াই তৎসময় বলবৎ থকা কোনো বিধিৰ উপবন্ধসমূহৰ অধীনত, চিভিল প্ৰক্ৰিয়া সম্পৰ্কে কোনো ন্যায়ালয়ে কোনো বিবাদ্যক তথ্য অভিলিখিত কৰে, তেনেকুৱা বিবাদ্যকৰ উত্তৰত দৃঢ়ভাৱে সমৰ্থিত বা অস্বীকৃত হব লগা তথ্যটো এটা বিবাদ্যক তথ্য।

দৃষ্টান্ত

'খ'ৰ হত্যাৰ বাবে 'ক' অভিযুক্ত হৈছে।
তেওঁৰ বিচাৰত নিম্নোক্ত তথ্যবোৰ বিবাদ্যক হব পাৰে ঃ-
যে 'ক'ই 'খ'ৰ মৃত্যু ঘটাইছিল,
যে 'ক'ই 'খ'ৰ মৃত্যু ঘটাবলৈ অভিপ্ৰায় কৰিছিল।
যে 'ক'ই 'খ'ৰ পৰা গম্ভীৰ আৰু আচম্বিত প্ৰকোপন পাইছিল।
যিটো কাৰ্য্যই 'খ'ৰ মৃত্যু ঘটাইছিল, সেইটো কৰাৰ সময়ত বিকৃত মতিস্কৰ কাৰণে সেই কাৰ্য্যৰ প্ৰকৃতি জানিবলৈ 'ক' অসমৰ্থ আছিল।

''দস্তাৱেজ'' – ''দস্তাৱেজ'' শব্দই আখৰ, অঙ্ক, বা চিহ্নৰ দ্বাৰা, বা সেইবোৰৰ এটাতকৈ অধিক উপায়েৰে কোনো পদাৰ্থৰ ওপৰত অভিব্যক্ত বা বৰ্ণিত কৰা এনে কোনো বিষয়ক বুজায় যিবোৰক সেই বিষয়টো অভিলিখিত কৰাৰ নিমিত্তে ব্যৱহৃত কৰাৰ অৰ্থে অভিপ্ৰায় কৰা হৈছিল বা ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰি।

দৃষ্টান্ত

কোনো লিখন দস্তাৱেজ।
ছপা কৰা, শিলামুদ্ৰিত কৰা বা আলোক চিহ্নিত কৰা শব্দাৱলী দস্তাৱেজ।
কোনো মানচিত্ৰ বা নক্সা দস্তাৱেজ।
এখন ধাতুৰ পাতত বা শিলত খোদিত লিখন দস্তাৱেজ, কোনো ব্যঙ্গ চিত্ৰ এখন দস্তাৱেজ।

''সাক্ষ্য'' – ''সাক্ষ্যই'' নিম্নোক্তসমূহক বুজায় আৰু অন্তৰ্ভুক্ত কৰে –

(১) তদন্তাধীন তথ্যৰ বিষয় সম্পৰ্কত এনে সকলোবোৰ উক্তি, যিবোৰ ন্যায়ালয়ে ইয়াৰ সমক্ষত সাক্ষীৰ দ্বাৰা কৰিবলৈ অনুমতি দিয়ে বা কৰাটো অপেক্ষিত কৰে,
এনেকুৱা উক্তিবোৰক মৌখিক সাক্ষ্য বোলা হয় ;

[১][(২) ন্যায়ালয়ৰ পৰিদৰ্শনৰ বাবে উপস্থাপন কৰা ইলেকট্ৰ'নিক ৰেকৰ্ডক অন্তৰ্ভুক্ত কৰি সকলো দস্তাৱেজ।] ;

১। ২০০০ৰ অধিনিয়ম ২১ৰ ধাৰা ৯২ আৰু অনুসূচী IIৰ দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত (১৭-১০-২০০০ৰ পৰা প্ৰভাৱী হোৱাকৈ)।

এনেকুৱা দস্তাৱেজক দস্তাৱেজী সাক্ষ্য বোলা হয়।

''প্ৰমাণিত'' – কোনো তথ্যক প্ৰমাণিত বুলি কোৱা হয়, যেতিয়া ন্যায়ালয়ে ইয়াৰ সমক্ষত থকা বিষয়বোৰ বিবেচনা কৰাৰ পাছত, হয় ইয়াৰ অস্তিত্ব থকা বুলি বিশ্বাস কৰে, অথবা ইয়াৰ অস্তিত্ব এনেকুৱা সম্ভাৱনীয় বুলি বিবেচনা কৰে যে বিশেষ বাদটোৰ পৰিস্থিতিৰ অধীনত প্ৰজ্ঞাবান ব্যক্তিয়ে ইয়াৰ অস্তিত্ব থকা বুলি ধৰি লৈ কাম কৰাটো উচিত।

''অপ্ৰমাণিত'' – কোনো তথ্যক অপ্ৰমাণিত বুলি কোৱা হয়, যেতিয়া ন্যায়ালয়ে ইয়াৰ সমক্ষত থকা বিষয়বোৰ বিবেচনা কৰাৰ পাছত, হয় ইয়াৰ অস্তিত্ব নথকা বুলি বিশ্বাস কৰে অথবা ইয়াৰ অস্তিত্ব নথকাটো এনেকুৱা সম্ভাৱনীয় বুলি বিবেচনা কৰে যে বিশেষ বাদটোৰ পৰিস্থিতিৰ অধীনত কোনো প্ৰজ্ঞাবান ব্যক্তিয়ে ইয়াৰ অস্তিত্ব নথকা বুলি ধৰি লৈ কাম কৰাটো উচিত।

''প্ৰমাণিত নোহোৱা'' – কোনো তথ্যক প্ৰমাণিত নোহোৱা বুলি কোৱা হয় যেতিয়া এইটো প্ৰমাণিত নহয় অথবা অপ্ৰমাণিতও নহয়।

''ভাৰত'' – [১] [ভাৰত মানে জম্মু আৰু কাশ্মীৰ ৰাজ্য ব্যতিৰেকে ভাৰতৰ ৰাজ্যক্ষেত্ৰক বুজায়।]

[২] [''প্ৰমানীকৰণ প্ৰাধিকৰণ'', [৩]''ইলেকট্ৰ'নিক চিগনেচাৰ'', ''ইলেকট্ৰ'নিক চিগনেচাৰ প্ৰমানপত্ৰ'', ''ইলেকট্ৰ'নিক প্ৰপত্ৰ'', ''ইলেকট্ৰ'নিক ৰেকৰ্ড'', ''তথ্য'', ''প্ৰতিভূত ইলেকট্ৰ'নিক ৰেকৰ্ড'', প্ৰতিভূত ডিজিটেল চিগনেচাৰ'', আৰু ''গ্ৰাহক'' পৰিভাষাৰ সংবাদ প্ৰযুক্তিবিজ্ঞান অধিনিয়ম, ২০০০ত সেইবোৰলৈ যথাক্ৰমে আৰোপিত কৰা দৰে অৰ্থ হব।]

৪। **''প্ৰাক্‌ধাৰণা কৰিব পাৰে''** – যেতিয়াই এই অধিনিয়মৰ দ্বাৰা এইটো উপবন্ধিত হয় যে ন্যায়ালয়ে কোনো তথ্যৰ প্ৰাক্‌ধাৰণা কৰিব পাৰে তেতিয়া যেতিয়ালৈকে আৰু যি পৰ্য্যন্ত তেনে তথ্য অপ্ৰমাণিত নহয় তেতিয়ালৈকে তাক প্ৰমাণিত বুলি ধৰি ল'ব পাৰে অথবা তাৰ ওপৰত প্ৰমাণ বিচাৰিব পাৰে ;

''প্ৰাক্‌ধাৰণা কৰিব'' – যেতিয়াই এই অধিনিয়মৰ দ্বাৰা এইটো নিৰ্দ্দেশিত হয় যে ন্যায়ালয়ে কোনো তথ্যৰ প্ৰাক্‌ধাৰণা কৰিব তেতিয়া যেতিয়ালৈকে আৰু যি পৰ্য্যন্ত তেনে তথ্য অপ্ৰমাণিত নহয় তেতিয়ালৈকে তাক প্ৰমাণিত বুলি ধৰি লব।

''নিশ্চায়ক প্ৰমাণ'' – যেতিয়া এই অধিনিয়মৰ দ্বাৰা এটা তথ্যক আন এটা তথ্যৰ নিশ্চায়ক প্ৰমাণ বুলি ঘোষিত কৰা হয় তেতিয়া ন্যায়ালয়ে এটা তথ্যৰ প্ৰমাণত আনটোকো প্ৰমাণিত বুলি ধৰি লব আৰু সেই তথ্যটো অপ্ৰমাণিত কৰাৰ উদ্দেশ্যে সাক্ষ্য দিবলৈ অনুমতি নিদিব।

অধ্যায় – ২
তথ্যবোৰৰ প্ৰাসঙ্গিকতাৰ বিষয়ে

৫। **বিবাদ্যক তথ্য আৰু প্ৰাসঙ্গিক তথ্যৰ সাক্ষ্য দিব পাৰে** – কোনো বাদ বা কাৰ্য্যবাহীত প্ৰতিটো বিবাদ্যক তথ্যৰ অস্তিত্ব বা অনস্তিত্বৰ বিষয়ে আৰু প্ৰাসঙ্গিক বুলি এতৎপশ্চাত ঘোষিত এনে আন তথ্যৰ বিষয়েহে, সাক্ষ্য দিব পাৰে আৰু কোনো অন্য বিষয়ে নহয়।

স্পষ্টীকৰণ – এই ধাৰাই কোনো ব্যক্তিক এনে কোনো তথ্যৰ সাক্ষ্য দিবৰ কাৰণে সক্ষম নকৰিব যিটো [৪]চিভিল প্ৰক্ৰিয়া সম্পৰ্কে তৎসময় বলবৎ থকা বিধিৰ কোনো উপবন্ধৰ দ্বাৰা প্ৰমাণ কৰিবলৈ তেওঁৰ হক্ ৰহিত কৰা হৈছে।

দৃষ্টান্ত

(ক) 'খ' ৰ মৃত্যু ঘটাবৰ অভিপ্ৰায়েৰে তেওঁক লাঠীৰে কোবাই হত্যা কৰা বাবে 'ক' ৰ বিচাৰ হ'ল।

'ক' ৰ বিচাৰত তলত দিয়া তথ্যবোৰ বিবাদ্যক ঃ–

'ক' ই 'খ' ক লাঠীৰে কোবোৱাটো ;

তেনেকৈ কোবোৱাৰ দ্বাৰা 'ক' ই 'খ' ৰ মৃত্যু ঘটোৱা।

'খ' ৰ মৃত্যু ঘটাবলৈ 'ক' ৰ অভিপ্ৰায়।

(খ)এজন বাদীয়ে গোচৰটোৰ প্ৰথম শুনানীৰ দিনা তেওঁ নিৰ্ভৰ কৰা বন্ধপত্ৰখন লগত অনা নাই, আৰু সেইখন দাখিল দিবলৈ সাজু হৈ অহা নাই। [৪]চিভিল প্ৰক্ৰিয়া সংহিতাৰ দ্বাৰা বিহিত চৰ্তাৱলী অনুসৰি ব্যতিৰেকে এই ধাৰাটোৱে তেওঁক উক্ত কাৰ্য্যবাহীৰ পৰৱৰ্তী কোনো পৰ্য্যায়ত সেই বন্ধপত্ৰখন উপস্থাপন কৰিবলৈ বা তাৰ অন্তৰ্বস্তুবোৰ প্ৰমাণ কৰিবলৈ সক্ষম নকৰে।

১। বিধি অনুকূলন আদেশ, ১৯৫০ৰ দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত কৰা 'ৰাজ্য' আৰু ৰাজ্যবোৰ'ৰ পৰিভাষাৰ স্থানত ১৯৫১ৰ ৩নং অধিনিয়মৰ ধাৰা ৩ আৰু অনুসূচীৰ দ্বাৰা প্ৰতিষ্ঠাপিত।

৬। একেটা সংব্যৱহাৰৰ অংশীভূত তথ্যবোৰৰ প্ৰাসঙ্গিকতা – যিবোৰ তথ্য বিবাদ্যক নহয় অথচ বিবাদ্যক তথ্যৰ লগত একেটা সংব্যৱহাৰৰ অংশীভূতৰ দৰে সংযুক্ত হৈ থাকে, তেনে তথ্যবোৰ প্ৰাসঙ্গিক, লাগিলে একে সময়তে আৰু একে স্থানতেই ঘটিত হওঁক বা বেলেগ সময়ত আৰু বেলেগ স্থানতেই ঘটিত হওঁক।

দৃষ্টান্ত

(ক) 'খ' ক হত্যা কৰা বাবে 'ক' অভিযুক্ত হৈছে।

কোবোৱাৰ সময়ত অথবা সেই সংব্যৱহাৰৰ অংশীভূত হ'ব পৰাকৈ তাৰ অলপ পূৰ্বে বা পিছত 'ক' ই বা 'খ' ই বা ওচৰত থিয় হৈ থকা মানুহবোৰে যিহকে কৈছিল বা কৰিছিল সেয়া প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

(খ) সম্পত্তি ধ্বংস কৰা, সৈন্য দলক আক্ৰমণ কৰা আৰু কাৰাগাৰ ভাঙি উন্মুক্ত কৰা এটা সশস্ত্ৰ বিদ্ৰোহত অংশ গ্ৰহণ কৰি [1][ভাৰত চৰকাৰ]ৰ বিৰুদ্ধে যুদ্ধ কৰাৰ কাৰণে 'ক' অভিযুক্ত হৈছে। 'ক' এই আটাইবোৰত উপস্থিত নাথাকিলেও যিহেতু এইবোৰ সাধাৰণ ভাবে একেটা সংব্যৱহাৰৰে অংশ গতিকে এইবোৰ তথ্য প্ৰাসঙ্গিক।

(গ) 'ক' আৰু 'খ' ৰ মাজত বিনিময় হোৱা চিঠি পত্ৰৰ অংশীভূত এখন চিঠিত অন্তৰ্বিষ্ট অপবাদৰ বাবে 'ক' ই 'খ' ৰ ওপৰত বাদ তৰিলে। পক্ষদ্বয়ৰ মাজত বিষয়টোৰ ওপৰত বিনিময় হোৱা চিঠিবোৰ য'ৰ পৰা অপবাদটো উদ্ভৱ হৈছে আৰু এইটো অন্তৰ্বিষ্ট যিখন চিঠি ইয়াৰ অংশ বিশেষ, সেইবোৰত অপবাদটো নাথাকিলেও প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

(ঘ) প্ৰশ্নটো হ'ল 'খ' ক যোগান ধৰিব দিয়া কিছুমান বস্তু 'ক' ক প্ৰদান কৰা হৈছিলনে নাই। বস্তুবোৰ কেইবাজনো মধ্যৱৰ্ত্তী ব্যক্তিক অনুক্ৰমে প্ৰদান কৰা হৈছিল। প্ৰত্যেকটো প্ৰদান কাৰ্য্যই একোটা প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

৭। যিবোৰ তথ্য বিবাদ্যক তথ্যৰ উপলক্ষ্য, কাৰণ বা পৰিণতি – যিবোৰ তথ্য প্ৰাসঙ্গিক তথ্য বা বিবাদ্যক তথ্যৰ অব্যৱহিত বা অন্য ধৰণে উপলক্ষ্য, কাৰণ বা পৰিণতি হয় অথবা যিবোৰে এনে বস্তুবোৰৰ অৱস্থা গঠন কৰে যিটোৰ অধীনত সেইবোৰ ঘটিছিল অথবা যিবোৰে সেইবোৰ ঘটোৱা বা সংব্যৱহাৰৰ সুবিধা দিছিল, তেনে তথ্যবোৰ প্ৰাসঙ্গিক।

দৃষ্টান্ত

(ক) প্ৰশ্নটো হ'ল 'ক' ই 'খ'ক লুণ্ঠন কৰিছিল নেকি ? লুণ্ঠনটো হোৱাৰ অলপ পূৰ্বে 'খ' ই লগত টকালৈ এখন মেলালৈ গৈছিল আৰু তেওঁ অন্য ব্যক্তিক সেই টকাখিনি দেখুৱাইছিল বা তেওঁৰ লগত টকাখিনি থকা কথাটো উল্লেখ কৰিছিল। এই তথ্যখিনি প্ৰাসঙ্গিক।

(খ) প্ৰশ্ন হ'ল 'ক' ই 'খ' ক হত্যা কৰিছিল নেকি ? যি ঠাইত হত্যাকাণ্ডটো সংঘটিত হৈছিল তাত বা তাৰ ওচৰে পাজৰে যুঁজবাগৰৰ ফলত মাটিত হোৱা চিহ্নবোৰ প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

(গ) প্ৰশ্ন হ'ল 'ক' ই 'খ'ক বিহ দিছিল নেকি ? বিহৰ বাবে উৎপন্ন হোৱা বুলি কোৱা লক্ষণবোৰ পূৰ্বে 'খ' ৰ স্বাস্থ্যৰ অৱস্থা আৰু বিহ প্ৰয়োগত সুবিধাজনক হ'বৰ পৰা 'ক' ৰ অৱগত 'খ' ৰ কোনো অভ্যাস প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

৮। হেতু, প্ৰস্তুতি আৰু পূৰ্ব্বৱৰ্ত্তী বা পৰৱৰ্ত্তী আচৰণ ঃ– যি তথ্যই কোনো বিবাদ্যক তথ্য বা প্ৰাসঙ্গিক তথ্যৰ কোনো হেতু বা প্ৰস্তুতি দৰ্শিত কৰে বা গঠিত কৰে তেনে তথ্য প্ৰাসঙ্গিক।

কোনো বাদ বা কাৰ্য্যবাহীৰ কোনো পক্ষৰ, বা কোনো পক্ষৰ অভিকৰ্ত্তাৰ সেই বাদ বা কাৰ্য্যবাহীৰ প্ৰসঙ্গত, বা তাত থকা কোনো বিবাদ্যক তথ্য বা তাৰ বাবে প্ৰাসঙ্গিক তথ্যৰ সম্পৰ্কত কোনো আচৰণ আৰু কোনো কাৰ্য্যবাহীৰ বিষয়বস্তু হোৱা কোনো অপৰাধ যাৰ বিৰুদ্ধে থাকে, তেনে কোনো ব্যক্তিৰ আচৰণ প্ৰাসঙ্গিক, যদি এনে আচৰণে কোনো বিবাদ্যক তথ্য বা প্ৰাসঙ্গিক তথ্যক প্ৰভাৱান্বিত কৰে বা তাৰ দ্বাৰা আচৰণটো প্ৰভাৱান্বিত হব লাগে ই তাৰ পূৰ্ব্ববৰ্ত্তীয়ে হওঁক বা পৰবৰ্ত্তীয়ে হওঁক।

স্পষ্টীকৰণ ১– এই ধাৰাটোত থকা ''আচৰণ'' শব্দটোৱে উক্তিবোৰক অন্তৰ্ভুক্ত নকৰে, যদিহে সেই উক্তিবোৰ সেই উক্তিবোৰৰ বাহিৰে অন্য কাৰ্য্যবোৰৰ লগত নাথাকে আৰু তাক স্পষ্ট কৰি নিদিয়ে, কিন্তু এই স্পষ্টীকৰণটো এই অধিনিয়মৰ অন্য ধাৰাৰ অধীনৰ উক্তিবোৰৰ প্ৰাসঙ্গিকতাৰ ওপৰত প্ৰভাৱ পেলাবৰ বাবে নহয়।

স্পষ্টীকৰণ ২– যেতিয়া কোনো ব্যক্তিৰ আচৰণ প্ৰাসঙ্গিক হয়, তেতিয়া তেওঁৰ বাবে বা তেওঁৰ উপস্থিতিত আৰু তেওঁ শুনাকৈ কৰা এনে উক্তি যিয়ে এনে ধৰণৰ আচৰণৰ ওপৰত প্ৰভাৱ পেলায় তেনে উক্তি প্ৰাসঙ্গিক।

১। 'মহাৰাণী' ৰ পৰিৱৰ্তে বিধি অনুকূলন আদেশ, ১৯৫০ ৰ দ্বাৰা প্ৰতিষ্ঠাপিত।

দৃষ্টান্ত

(ক) 'খ' ৰ হত্যাৰ বাবে 'ক' ৰ বিচাৰ কৰা হ'ল। 'ক' ই যে 'গ' ক হত্যা কৰিছিল, 'ক'ই 'গ'ক হত্যা কৰা বুলি 'খ'ই যে জানিছিল আৰু 'খ' ই যে তেওঁ জনা কথাটো জনাজাত কৰি দিব বুলি ভাবুকি দি বলেৰে 'ক' ৰ পৰা টকা আদায় কৰিবলৈ যত্ন কৰিছিল এই তথ্যবোৰ প্ৰাসঙ্গিক।.

(খ) টকা আদায়ৰ বাবে বন্ধপত্ৰ এখনৰ ওপৰত 'ক' ই 'খ' ৰ ওপৰত বাদ তৰিছে। 'খ' ই বন্ধপত্ৰ কৰা কথাটো অস্বীকাৰ কৰিছে।

যিটো সময়ত বন্ধপত্ৰখন সম্পাদন কৰা বুলি অভিকথিত হৈছে সেই সময়ত কোনো এটা বিশেষ কাৰণত 'খ' ৰ টকাৰ আৱশ্যক হৈছিল এই তথ্য প্ৰাসঙ্গিক।

(গ) বিহৰ দ্বাৰা 'খ' ক হত্যা কৰাৰ বাবে 'ক' ৰ বিচাৰ হৈছে। যি বিহ 'খ'ক প্ৰয়োগ কৰা হৈছিল তদনুৰূপ বিহ 'গ' ৰ মৃত্যুৰ পূৰ্ব্বে ক ই সংগ্ৰহ কৰিছিল এই তথ্য প্ৰাসঙ্গিক।

(ঘ) প্ৰশ্নটো হ'ল কোনো এখন নিৰ্দ্দিষ্ট দস্তাৱেজ 'ক' ৰ ইচ্ছাপত্ৰ হয়নে নহয় ?

অভিকথিত ইচ্ছাপত্ৰখনৰ তাৰিখৰ অনতিপূৰ্ব্বে অভিকথিত ইচ্ছাপত্ৰখনৰ উপবন্ধবোৰৰ সম্পৰ্কীয় বিষয়ৰ সম্পৰ্কে 'ক' ই যে অনুসন্ধান কৰিছিল, তেওঁ যে ইচ্ছাপত্ৰখন কৰাৰ বিষয়ে উকীলৰ লগত পৰামৰ্শ কৰিছিল আৰু যে তেওঁ অন্য ইচ্ছাপত্ৰৰ খচৰা প্ৰস্তুত কৰাইছিল, যিবোৰ তেওঁ অনুমোদন নকৰিলে এই তথ্যবোৰ প্ৰাসঙ্গিক।

(ঙ) কোনো অপৰাধত 'ক' অভিযুক্ত হৈছে। অপৰাধটো কৰাৰ পূৰ্ব্বে বা কৰাৰ সময়ত বা তাৰ পাছত 'ক' ই যে মামলাটোৰ তথ্যবোৰ তেওঁৰ অনুকূলজনক বুলি প্ৰত্যয় নিয়াব বিচৰা সাক্ষ্যৰ ব্যৱস্থা কৰিছিল, নাইবা সাক্ষ্য নষ্ট বা গোপন কৰিছিল অথবা সাক্ষী হ'ব পৰা ব্যক্তিৰ উপস্থিতিত বাধা দিছিল বা অনুপস্থিতি ঘটাইছিল, অথবা সেই সম্পৰ্কত মিছা সাক্ষ্য দিয়াৰ অৰ্থে লোকক উৎকোচ দিছিল এই তথ্যবোৰ প্ৰাসঙ্গিক।

(চ) প্ৰশ্নটো হ'ল 'ক' ই 'খ' ক লুণ্ঠন কৰিছিলনে ?

'খ' লুণ্ঠিত হোৱাৰ পিছত 'ক' ৰ উপস্থিতিত 'গ' ই কৈছিল 'খ' ক লুণ্ঠন কৰা মানুহজনক বিচাৰি পুলিচ আহি আছে, আৰু তাৰ অব্যৱহিত পিছতেই 'ক' পলাই গ'ল এই তথ্যটো প্ৰাসঙ্গিক।

(ছ) প্ৰশ্নটো হ'ল 'ক' ই 'খ' ক ১০,০০০ টকা দিব লগা আছে নেকি ?

'ক' ই যে 'গ' ক টকা ধাৰে খুজিছিল আৰু 'ঘ' ই যে 'ক' ৰ উপস্থিতিত আৰু শুনাকৈ 'গ' ক কৈছিল ''মই তোমাক 'ক' ক বিশ্বাস নকৰিবলৈ কওঁ, কাৰণ তেওঁ 'খ' কো ১০,০০০ টকা দিব আছে'' আৰু 'ক' ই যে কোনো উত্তৰ নিদিয়াকৈ গুচি আহিছিল এই তথ্যবোৰ প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

(জ) প্ৰশ্নটো হ'ল 'ক' ই কোনো অপৰাধ কৰিছিল নেকি ? অপৰাধীজনৰ বাবে এটা তদন্ত হ'ব ধৰিছে বুলি সতৰ্ক কৰি দিয়া এখন চিঠি পাই 'ক' পলাই গ'ল এই তথ্যটো আৰু চিঠিখনৰ অন্তৰ্বস্তুখিনি প্ৰাসঙ্গিক।

(ঝ) 'ক' এটা অপৰাধত অভিযুক্ত হৈছে। অভিকথিত অপৰাধটো সংঘটিত হোৱাৰ পিছত তেওঁ পলাই গৈছিল, বা সেই অপৰাধৰ দ্বাৰা অৰ্জিত সম্পত্তি বা সম্পত্তিৰ আগম তেওঁৰ দখলত আছিল বা তেওঁ যিবোৰ বস্তু এই অপৰাধটো কৰোতে ব্যৱহাৰ কৰিছিল বা কৰিব পৰা গ'লহেঁতেন সেই বস্তুবোৰ লুকুৱাবৰ প্ৰচেষ্টা কৰিছিল, এই তথ্যবোৰ প্ৰাসঙ্গিক।

(ঞ) প্ৰশ্নটো হ'ল 'ক' ক বলাৎকাৰ কৰা হৈছিল নেকি ?

অভিকথিত ধৰ্ষণৰ অলপ পিছতেই যে অপৰাধটো সম্পৰ্কে তেওঁ যে এটা গোচৰ দিছিল, যি পৰিস্থিতিৰ অধীনত আৰু যি শব্দাৱলীৰে তেওঁ গোচৰটো দিছিল সেই তথ্যবোৰ প্ৰাসঙ্গিক।

যদি কোনো গোচৰ নিদিয়াকৈয়ে তেওঁ ক'লেহেঁতেন যে তেওঁক বলাৎকাৰ কৰা হৈছে তেনেহলে আচৰণ হিচাবে এই তথ্যটো এই ধাৰাৰ অধীনত প্ৰাসঙ্গিক নহয়।

যদিও ই ধাৰা ৩২ৰ খণ্ড ১ৰ অধীনত মৃত্যুকালীন উক্তি হিচাবে, বা

ধাৰা ১৫৭ৰ অধীনত সম্পোষক সাক্ষ্য হিচাবে ই প্ৰাসঙ্গিক হ'ব পাৰে।

(ট) প্ৰশ্নটো হ'ল 'ক' ক লুণ্ঠিত কৰা হৈছিল নেকি ?

অভিকথিত লুণ্ঠনৰ অলপ পিছতেই অপৰাধটো সম্পৰ্কে তেওঁ যে এটা গোচৰ দিছিল, যি পৰিস্থিতিৰ অধীনত আৰু যি শব্দাৱলীৰে তেওঁ গোচৰটো দিছিল সেই তথ্যবোৰ প্ৰাসঙ্গিক।

তথ্যটো যে কোনো গোচৰ নিদিয়াকৈয়ে তেওঁ কৈছিল যে তেওঁ লুণ্ঠিত হৈছিল আচৰণ হিচাবে এই তথ্যটো প্ৰাসঙ্গিক নহয়।

যদিও ই ধাৰা ৩২ৰ খণ্ড (১)ৰ অধীনত মৃত্যুকালীন উক্তি হিচাবে, বা

ধাৰা ১৫৭ৰ অধীনত সম্পোষক সাক্ষ্য হিচাবে ই প্ৰাসঙ্গিক হব পাৰে।

ভাৰতীয় সাক্ষ্য অধিনিয়ম, ১৮৭২

৯। প্ৰাসংগিক তথ্যবোৰৰ স্পষ্টীকৰণ বা উপস্থাপনৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় তথ্য –যিবোৰ তথ্য কোনো বিবাদ্যক তথ্য বা প্ৰাসঙ্গিক তথ্য স্পষ্ট কৰাৰ অৰ্থে বা উপস্থাপনৰ অৰ্থে প্ৰয়োজনীয় বা যিবোৰ তথ্যই বিবাদ্যক তথ্য বা প্ৰাসঙ্গিক তথ্যৰ দ্বাৰা দিয়া কোনো ইঙ্গিতৰ অনুমান সমৰ্থন কৰে বা খণ্ডন কৰে, অথবা কোনো বস্তু বা ব্যক্তিৰ পৰিচয় স্থাপন কৰে যিবোৰৰ পৰিচয় প্ৰাসঙ্গিক, অথবা এটা বিবাদ্যক তথ্য বা প্ৰাসঙ্গিক তথ্যৰ ঘটনা ঘটাৰ সময় বা স্থান নিৰূপণ কৰে, নাইবা তেনে এটা তথ্য সংব্যৱহৃত কৰা পক্ষবিলাকৰ সম্পৰ্ক দেখুৱায়, তেনেবোৰ তথ্য যতদূৰ সেই উদ্দেশ্যে আৱশ্যক, প্ৰাসঙ্গিক হয়।

দৃষ্টান্ত

(ক) প্ৰশ্নটো হ'ল কোনো এখন নিৰ্দ্দিষ্ট দস্তাৱেজ 'ক' ৰ ইচ্ছাপত্ৰ হয়নে নহয়।

অভিকথিত ইচ্ছাপত্ৰখনৰ তাৰিখত 'ক'ৰ সম্পত্তি আৰু তেওঁৰ পৰিয়ালৰ অৱস্থা প্ৰাসঙ্গিক তথ্য হ'ব পাৰে।

(খ) 'ক'ৰ প্ৰতি নিন্দনীয় আচৰণ আৰোপ কৰি অপবাদ লিখনৰ বাবে 'ক'ই 'খ'ৰ ওপৰত মোকৰ্দ্দমা কৰিলে, 'খ'ই অপবাদকৰ বুলি অভিকথিত কথাটো সঁচা বুলি প্ৰতিজ্ঞাত কৰিছে।

অপবাদ লিখন প্ৰকাশিত কৰাৰ সময়ত পক্ষবিলাকৰ সামাজিক প্ৰতিষ্ঠা আৰু সম্পৰ্কটো বিবাদ্যক তথ্যৰ প্ৰস্তাৱনা অৱতাৰণা হিচাবে প্ৰাসঙ্গিক তথ্য হ'ব পাৰে।

অভিকথিত অপবাদ লিখনৰ লগত অসংযুক্ত কোনো বিষয়ৰ বাবে 'ক' আৰু 'খ'ৰ মাজত লগা বিবাদৰ বিৱৰণবোৰ অপ্ৰাসঙ্গিক যদিও এই তথ্যটো প্ৰাসঙ্গিক হব পাৰে, যদিহে ই এনে এটা বিবাদ আছিল যি 'ক' আৰু 'খ'ৰ মাজৰ সম্বন্ধত প্ৰভাৱ পেলাইছিল।

(গ) এটা অপৰাধত 'ক' অভিযুক্ত হৈছে।

অপৰাধটো সংঘটিত হোৱাৰ অনতিপলমে 'ক'ই তেওঁৰ ঘৰৰ পৰা পলাই গৈছিল, এই তথ্যটো বিবাদ্যক তথ্যৰ পৰৱৰ্ত্তী আৰু তাৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত আচৰণ হিচাবে ধাৰা ৮ৰ অধীনত প্ৰাসঙ্গিক।

তেওঁ ঘৰ এৰি যোৱাৰ সময়ত তেওঁ যোৱা ঠাইত তেওঁৰ আচম্বিত আৰু জৰুৰী কাম আছিল এই তথ্যটো তেওঁ হঠাৎ ঘৰ এৰি যোৱা তথ্যক স্পষ্ট কৰা হিচাবে প্ৰাসঙ্গিক।

কামটো যে আচম্বিত আৰু জৰুৰী আছিল ঠিক এইখিনি বুজাবলৈ যিমানখিনি প্ৰয়োজন তাৰ ব্যতিৰেকে তেওঁ ঘৰ এৰি যাব লগা হোৱা কামৰ বিৱৰণবোৰ প্ৰাসঙ্গিক নহয়।

(ঘ) 'ক'ৰ লগত হোৱা এটা সেৱা সংবিদা ভঙ্গ কৰিবলৈ 'গ'ক উৎপ্ৰেৰণা দিয়াৰ বাবে 'ক'ই 'খ'ৰ ওপৰত বাদ তৰিলে। 'গ'ই 'ক'ৰ সেৱা বাদ দি 'ক'ক কলে ''মই আপোনাক এৰিলো কাৰণ 'খ'ই ইয়াতকৈ ভাল প্ৰস্তাৱ মোক দিছে''। বিবাদ্যক তথ্য হিচাবে প্ৰাসঙ্গিক হোৱা 'গ'ৰ আচৰণ স্পষ্ট কৰাৰ বাবে কৰা এই উক্তিটো প্ৰাসঙ্গিক।

(ঙ) চুৰি কৰা বুলি অভিযুক্ত 'ক'ই চোৰাইমালখিনি 'খ'ক দিয়া আৰু 'খ'ই সেইবোৰ 'ক'ৰ ঘৈণীয়েকক দিয়া দেখা গ'ল। সেইবোৰ দিওঁতে 'খ'ই কলে 'ক'ই এইবোৰ আপোনাক লুকাই থ'ব কৈছে''। 'খ'ৰ উক্তিটো তেনে কোনো তথ্যৰ স্পষ্টীকাৰক বুলি প্ৰাসঙ্গিক যিটো এই সংব্যৱহাৰটোৰ কোনো অংশ।

(চ) হাঙ্গাঁমা কৰা বুলি 'ক'ৰ বিচাৰ হৈছে আৰু উশৃঙ্খখল জনতাৰ লগত আগভাগ লৈ যোৱা বুলি প্ৰমাণিত হৈছে। সংব্যৱহাৰটোৰ প্ৰকৃতিৰ স্পষ্টকাৰীক হিচাবে উশৃঙ্খখল জনতাৰ চিঞৰ বাখৰবোৰ প্ৰাসঙ্গিক।

১০। ষড়যন্ত্ৰকাৰীয়ে উমৈহতীয়া অভিসন্ধিৰ সন্দৰ্ভত কোৱা কথা বা কৰা কাম –যেতিয়া দুজন বা ততোধিক ব্যক্তিয়ে কোনো অপৰাধ বা অভিযোজ্য দোষ কৰিবলৈ একেলগে ষড়যন্ত্ৰ কৰিছে বুলি বিশ্বাস কৰিবলৈ যক্তিযুক্ত কাৰণ থাকে তেনে ক্ষেত্ৰত তেওঁলোকৰ যিকোনো এজনে এনে ধৰণৰ উমৈহতীয়া অভিপ্ৰায় পোষণ কৰাৰ পিছত তেনেকুৱা ষড়যন্ত্ৰ কৰা বুলি বিশ্বাস কৰা প্ৰতিজন ব্যক্তিৰ বিৰুদ্ধে তথা লগতে সেই ষড়যন্ত্ৰটোৰ অস্তিত্ব প্ৰমাণ কৰাৰ অৰ্থে আৰু এনে কোনো ব্যক্তি যে তাত পক্ষ আছিল তাক দৰ্শাবৰ উদ্দেশ্যে তেওঁলোকৰ উমৈহতীয়া অভিপ্ৰায়ৰ সন্দৰ্ভত যি কোনো এনে ব্যক্তিৰ দ্বাৰা যিবিলাক কথিত, কৃত বা লিখিত হয় সেইবোৰ প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

দৃষ্টান্ত

১ [ভাৰত চৰকাৰ] ৰ বিৰুদ্ধে যুদ্ধ কৰিবলৈ কৰা এটা ষড়যন্ত্ৰত 'ক'ই যোগদান কৰিছিল বুলি বিশ্বাস কৰিবৰ যুক্তিযুক্ত কাৰণ আছে। ষড়যন্ত্ৰটোৰ উদ্দেশ্যে 'খ' ই যে ইউৰোপত অস্ত্ৰ যোগাৰ কৰিছিল, একেধৰণৰ উদ্দেশ্যে 'গ' ই যে কলিকতাত টকা সংগ্ৰহ কৰিছিল, 'ঘ' ই যে ষড়যন্ত্ৰটোত যোগদান কৰিবলৈ লোকসকলক প্ৰণোদিত কৰাইছিল, 'ঙ' ই যে আগ্ৰাত সেই অভীষ্ট উদ্দেশ্যটো সমৰ্থন কৰি লিখনসমূহ প্ৰকাশ কৰিছিল আৰু 'চ'ই যে 'গ'ই কলিকতাত সংগ্ৰহ কৰা টকা দিল্লীৰ পৰা কাবুলত থকা 'ছ' লৈ পঠিয়াইছিল আৰু ষড়যন্ত্ৰটোৰ বিৱৰণটো দি 'জ' ই লিখা কোনো চিঠিৰ অন্তৰ্বস্তু এই আটাইবোৰ তথ্যৰ প্ৰত্যেকটোৱেই ষড়যন্ত্ৰটোৰ অস্তিত্ব প্ৰমাণ কৰিবলৈ আৰু তাত 'ক' ৰ সহ অপৰাধিতা প্ৰমাণ কৰিবলৈ

১১। কেতিয়া অন্যথা প্ৰাসঙ্গিক নোহোৱা তথ্য প্ৰাসঙ্গিক হয় – অন্যথা প্ৰাসঙ্গিক নোহোৱা তথ্যবোৰ প্ৰাসঙ্গিক হ'ব পাৰে –

(১) যদি সেইবিলাক বিবাদ্যক তথ্য বা প্ৰাসঙ্গিক তথ্যৰ লগত অসঙ্গত হয়।

(২) যদি সেইবোৰ নিজেই বা অন্য তথ্যৰ সংযোগত কোনো বিবাদ্যক তথ্য বা প্ৰাসঙ্গিক তথ্যৰ অস্তিত্ব বা অনস্তিত্ব অত্যন্ত সম্ভাব্য বা অসম্ভাব্য কৰি তোলে।

দৃষ্টান্ত

(ক) প্ৰশ্নটো হ'ল কোনো এক নিৰ্দ্দিষ্ট দিনত 'ক'ই কলিকতাত এটা অপৰাধ কৰিছিল নেকি ?

সেইদিনাখন যে 'ক' লাহোৰত আছিল এই তথ্যটো প্ৰাসঙ্গিক।

অপৰাধটো সংঘটিত হোৱাৰ ওচৰা ওচৰি সময়ত 'ক' ঘটনাটো সংঘটিত হোৱা ঠাইৰ পৰা ইমান দূৰৈত আছিল যে, তেওঁ যে তাক সংঘটিত কৰিছিল এইটো অসম্ভৱ নহলেও অত্যন্ত অসম্ভাব্য আছিল, এই তথ্যটো প্ৰাসঙ্গিক।

(খ) প্ৰশ্নটো হ'ল 'ক'ই এটা অপৰাধ কৰিছিল নেকি ?

পৰিস্থিতিটো এনেকুৱা যে 'ক' 'খ' 'গ' 'ঘ'ৰ ভিতৰত যি কোনো এজনে অপৰাধটো নিশ্চয় কৰিছে। অন্য কোনেও যে অপৰাধটো কৰিব নোৱাৰে আৰু 'খ' 'গ' বা 'ঘ'ই যে সেইটো কৰা নাই সেইটো দেখুওঁৱা প্ৰত্যেকটো তথ্যই প্ৰাসঙ্গিক।

১২। ক্ষতিপূৰণৰ বাবে কৰা বাদত ন্যায়ালয়ক ক্ষতিৰ পৰিমাণ নিৰূপণ কৰিবলৈ সমৰ্থবান কৰাৰ প্ৰৱণতা থকা তথ্যবোৰ প্ৰাসঙ্গিক – যিবোৰ বাদত ক্ষতিপূৰণ দাবী কৰা হয়, তেনে বাদত ক্ষতিপূৰণ যি পৰিমাণে অধিনিৰ্ণীত হোৱা উচিত, সেইটো নিৰূপণ কৰিবলৈ ন্যায়ালয়ক সমৰ্থবান কৰিব পৰা যি কোনো তথ্য প্ৰাসঙ্গিক।

১৩। যেতিয়া অধিকাৰ বা প্ৰথা প্ৰশ্নগত হয় কেনে তথ্যবোৰ প্ৰাসঙ্গিক – য'ত প্ৰশ্নটো কোনো অধিকাৰ বা প্ৰথাৰ অস্তিত্বৰ বিষয়ে হয় নিম্নোক্ত তথ্যবোৰ প্ৰাসঙ্গিক, –

(ক) কোনো সংব্যৱহাৰ, যাৰ দ্বাৰা প্ৰশ্নগত অধিকাৰ বা প্ৰথা সৃষ্টি কৰা, দাবী কৰা, সালসলনি কৰা, স্বীকৃতি দিয়া, দৃঢ়তাৰে দাবী কৰা বা অস্বীকাৰ কৰা হৈছিল বা যিটো অস্তিত্বৰ লগত অসঙ্গত আছিল,

(খ) এনে বিশিষ্ট উদাহৰণবোৰ, যিবোৰত অধিকাৰ বা প্ৰথা দাবী কৰা হৈছিল, স্বীকৃতি দিয়া হৈছিল, বা প্ৰয়োগ কৰা হৈছিল, বা যিবোৰত ইয়াৰ প্ৰয়োগ বিবাদিত আছিল, দৃঢ়তাৰে দাবী কৰা হৈছিল বা তাৰ পৰা আতৰি যোৱা হৈছিল।

দৃষ্টান্ত

প্ৰশ্নটো হ'ল এটা মীন মহলত 'ক'ৰ অধিকাৰ আছে নে নাই ?

'ক'ৰ পূৰ্ব্বপুৰুষসকলক মীন মহলটো প্ৰদান কৰা এখন দলিল 'ক'ৰ পিতাকৰ দ্বাৰা মীনমহলটোৰ বন্ধক, পৰৱৰ্ত্তী কালত 'ক'ৰ পিতাকৰ দ্বাৰা সেই বন্ধকটোৰ লগত সঙ্গতি বিহীন ভাবে কৰা মীন মহলটোৰ অনুদান, বিশিষ্ট উদাহৰণবোৰ য'ত মীনমহলটোৰ ওপৰত 'ক'ৰ পিতাকে অধিকাৰ প্ৰয়োগ কৰিছিল, বা য'ত ওচৰ চুবুৰীয়াৰ দ্বাৰা তেনে অধিকাৰ প্ৰয়োগ বন্ধ কৰা হৈছিল, সেইবোৰ প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

১৪। মন বা দেহৰ অৱস্থা বা দৈহিক অনুভূতিৰ অস্তিত্ব দেখুওঁৱা তথ্যবোৰ প্ৰাসঙ্গিক – মনৰ অৱস্থাৰ অস্তিত্ব দেখুৱা তথ্যবোৰ যেনে অভিপ্ৰায়, জ্ঞান, সৰল বিশ্বাস, অৱহেলা, ঔদ্ধত্য, কোনো বিশিষ্ট ব্যক্তিৰ প্ৰতি থকা বিদ্বেষ বা শুভেচ্ছা, অথবা কোনো দেহৰ অৱস্থা বা দৈহিক অনুভূতিৰ অস্তিত্ব প্ৰাসঙ্গিক যেতিয়া এনে মনৰ বা দেহৰ অৱস্থা বা দৈহিক অনুভূতিৰ অস্তিত্ব বিবাদ্যক বা প্ৰাসঙ্গিক হয়।

[1][**স্পষ্টীকৰণ** ১– এটা প্ৰাসঙ্গিক মনৰ অৱস্থা দেখুওৱা হিচাবে প্ৰাসঙ্গিক হোৱা তথ্য এটাই মনৰ অৱস্থাটো, সাধাৰণ ভাবে নহয়, কিন্তু বিশিষ্ট প্ৰশ্নাধীন বিষয়ৰ সম্পৰ্কত থাকে বুলি দেখুৱাব লাগিব।

স্পষ্টীকৰণ ২– কিন্তু য'ত এটা অপৰাধত অভিযুক্ত এজন ব্যক্তিৰ বিচাৰত, সেই অভিযুক্ত ব্যক্তিজনে পূৰ্ব্বে কৰা এটা অপৰাধ এই ধাৰাটোৰ অৰ্থত প্ৰাসঙ্গিক হয়, তেতিয়া তেনে ব্যক্তিৰ পূৰ্ব্ব দোষী সাব্যস্তকৰণ প্ৰাসঙ্গিক তথ্য হব।]

দৃষ্টান্ত

(ক) চুৰি কৰি অনা বুলি জানিও চোৰাইমাল ৰখা বাবে 'ক' অভিযুক্ত। এইটো প্ৰমাণিত হ'ল যে এটা বিশেষ চুৰি বস্তু তেওঁৰ দখলত আছিল।

সেই একে সময়তে, আন বহুতো চুৰি বস্তু যে তেওঁৰ দখলত আছিল এই তথ্যটো, তেওঁৰ দখলত থকা প্ৰত্যেকটো আৰু গোটেইখিনি বস্তুৰেই যে চুৰি বস্তু এই কথাটো তেওঁ জানিছিল বুলি দেখুৱাব বিচাৰাত, প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

১। মূল স্পষ্টীকৰণৰ অনুকূলন পৰিৱৰ্ত্তে ১৮৯১ ৰ অধিনিয়ম ৩ ৰ ধাৰা ১ৰ দ্বাৰা প্ৰতিষ্ঠাপিত।

[১][(খ) দিবৰ সময়ত জাল মুদ্ৰা বুলি জানিও আন এজন ব্যক্তিক প্ৰতাৰণামূলকভাৱে জাল মুদ্ৰা দিয়াৰ বাবে 'ক' অভিযুক্ত হৈছে। সেইটো দিবৰ সময়ত 'ক'ই যে আন কেইবাটাও জাল মুদ্ৰা ৰাখিছিল এই তথ্যটো প্ৰাসংগিক।

জাল মুদ্ৰা বুলি জানিও অন্য এজন ব্যক্তিক আচল বুলি কৈ জাল মুদ্ৰা দিয়াৰ বাবে পূৰ্ব্বেও 'ক' যে দণ্ডিত হৈছিল এই তথ্যটো প্ৰাসঙ্গিক।]

(গ) 'খ'ৰ কুকুৰটোৱে, যিটোক 'খ' য়ো হিংস্ৰ বুলি জানিছিল, কৰা এটা ক্ষতিৰ বাবে 'ক'ই 'খ'ৰ ওপৰত বাদ কৰিলে।

কুকুৰটোৱে যে পূৰ্ব্বেও 'ত' 'ম' আৰু 'ন' ক কামুৰিছিল তেওঁলোকে যে তাৰ বাবে 'খ'ক অভিযোগ দিছিল এই তথ্যবোৰ প্ৰাসঙ্গিক।

(ঘ) প্ৰশ্নটো হ'ল বিনিময় পত্ৰ এখনৰ প্ৰতিগ্ৰহীতা 'ক' ই প্ৰাপকৰ নামটো যে কাল্পনিক আছিল তাক জানিছিল নে নাই।

যদি প্ৰাপকজন প্ৰকৃত ব্যক্তিও হয় তেনেহলে সেই প্ৰাপকে তেওঁলৈ সেইবোৰ পঠিয়াই দিয়াৰ আগতেই সেই একে ধৰণে লিখিত বিনিময় পত্ৰ যে 'ক'ই প্ৰতি গ্ৰহণ কৰিছিল-- এই তথ্যটো প্ৰাপকজন যে এজন কাল্পনিক ব্যক্তি বুলি জানে এই কথাটো দেখুওঁৱাৰ বাবে প্ৰাসঙ্গিক।

(ঙ) 'খ'ৰ সুনাম নষ্ট কৰাৰ অভিপ্ৰায়ে প্ৰকাশ কৰা এটা অপবাদৰ বাবে 'খ'ৰ মানহানি কৰা বুলি 'ক' অভিযুক্ত হ'ল।

'খ'ৰ প্ৰতি 'ক'ৰ বিদ্বেষ থকাটো দৰ্শাই 'ক'ই 'খ'ৰ সম্পৰ্কত পূৰ্বে কৰা প্ৰকাশনসমূহ প্ৰাসঙ্গিক তথ্য যিহেতু প্ৰশ্নগত তথ্যটো বিশেষ প্ৰকাশৰ দ্বাৰা 'খ'ৰ সুনাম নষ্ট কৰিবলৈ 'ক'ৰ অভিপ্ৰায়টো সেইবোৰে প্ৰমাণ কৰে।

'ক' আৰু 'খ'ৰ মাজত যে পূৰ্ব্বৰ কোনো কাজিয়া নাছিল আৰু 'ক'ই যে তেওঁ শুনা মতেহে গোচৰ তৰা বিষয়টো দোহাৰিছিল এই তথ্যবোৰ 'ক'ই যে 'খ'ৰ সুনাম নষ্ট কৰিবলৈ অভিপ্ৰায় কৰা নাছিল সেইটো দেখুৱাবলৈ প্ৰাসঙ্গিক।

(চ) 'গ' শোধক্ষম মানুহ বুলি প্ৰতাৰণামূলক ভাবে 'ক'ই 'খ'ক নিবেদন কৰাত, দেউলীয়া 'গ'ক বিশ্বাস কৰিবলৈ উৎপ্ৰেৰিত হৈ 'খ'ই লোকচান ভৰিছিল। সেইবাবে 'ক'ৰ ওপৰত 'খ'ই বাদ কৰিলে।

যি সময়ত 'ক'ই 'গ'ক শোধক্ষম বুলি নিবেদন কৰিছিল, তেতিয়া 'গ'ক যে তেওঁৰ ওচৰচুবুৰীয়া বা তেওঁৰ লগত লেনদেন কৰা মানুহবোৰৰ দ্বাৰা শোধক্ষম বুলি ধৰি লোৱা হৈছিল এই তথ্য 'ক'ই সৰল বিশ্বাসত সেইদৰে কৈছিল তাক দৰ্শাবলৈ প্ৰাসঙ্গিক।

(ছ) যিটো ঘৰৰ মালিক 'ক' সেই ঘৰটোত ঠিকাদাৰ 'গ'ৰ আদেশ মতে 'খ'ই কৰা কামৰ মূল্যৰ বাবে 'খ'ই 'ক'ৰ ওপৰত বাদ কৰিছে।

'ক'ৰ জবাব হ'ল যে 'খ'ৰ সংবিদা 'গ'ৰ লগতহে আছিল। প্ৰশ্নগত কামটোৰ বাবে 'ক'ই যে 'গ'ক টকা দিছিল এই তথ্যটো 'ক'ই সৰল বিশ্বাসত 'গ'ক প্ৰশ্নগত কামটো পৰিচালনা কৰিব দিছিল যাতে 'গ'ই নিজৰ ৰবীয়াকৈ, আৰু 'ক'ৰ অভিকৰ্তা হিচাপে নহয়, 'খ'ৰ লগত সংবিদা কৰিব পাৰে, এইটো প্ৰমাণ কৰাৰ বাবে প্ৰাসঙ্গিক।

(জ) 'ক'ই যি সম্পত্তি পাইছিল তাক অসৎভাবে আত্মসাৎ কৰা বুলি 'ক' অভিযুক্ত হৈছে আৰু প্ৰশ্নটো হ'ল যে যেতিয়া তেওঁ ইয়াক বিনিয়োজন কৰে তেতিয়া তেওঁ সৰল বিশ্বাসত প্ৰকৃত মালিকজনক পোৱা নাযায় বুলি জানিছিল নে নাই।

'ক' থকা ঠাইত সম্পত্তিটো হেৰোৱা বুলি লোকসূচনা যে দিয়া হৈছিল এই তথ্যটো 'ক'ই যে সৰল বিশ্বাসত সম্পত্তিটোৰ প্ৰকৃত মালিকক পোৱা নাযাব বুলি ভৱা নাছিল সেইটো দেখুওঁৱাৰ বাবে প্ৰাসঙ্গিক।

সূচনাখন যে সম্পত্তিটো হেৰোৱা শুনি আৰু তাৰ ওপৰত এটা মিছা দাবী কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰি 'গ'ই প্ৰতাৰণামূলকভাবে দিছিল, সেই কথাটো যে 'ক'ই জানিছিল, বা বিশ্বাস কৰিবৰ কাৰণ আছিল, এই তথ্য প্ৰাসঙ্গিক যিহেতু এইটোৱে দৰ্শাই যে 'ক'ই সূচনাখনৰ কথা যে জানিছিল, এই তথ্যটোৱে 'ক'ৰ সৰল বিশ্বাসটো অপ্ৰমাণিত নকৰে।

(ঝ) হত্যা কৰাৰ অভিপ্ৰায়েৰে 'খ'লৈ গুলী চলোৱা বুলি 'ক'ৰ প্ৰতি আৰোপ কৰা হৈছে। 'ক'ৰ অভিপ্ৰায়টো দেখুৱাবৰ বাবে 'ক'ই যে পূৰ্ব্বেও 'খ'লৈ গুলীয়াইছিল এই তথ্যটো প্ৰমাণিত কৰিব পাৰে।

(ঞ) 'খ'লৈ ভাবুকি দি চিঠি দিয়াৰ বাবে 'ক'ৰ প্ৰতি আৰোপ কৰা হৈছে। 'ক'ৰ চিঠিবোৰৰ অভিপ্ৰায় দেখুৱাবৰ বাবে 'ক'ই 'খ'লৈ পূৰ্ব্বে ভাবুকি দি দিয়া চিঠিবোৰ প্ৰমাণ কৰিব পাৰে।

(ট) প্ৰশ্নটো হ'ল 'ক'ই তেওঁৰ ঘৈণীয়েক 'খ'ৰ প্ৰতি কৰা নিষ্ঠুৰতাৰ বাবে 'ক' দোষী হয়নে নহয়।

অভিকথিত নিষ্ঠুৰতাৰ অলপ আগত বা পিচত তেওঁলোকৰ ইজনে সিজনৰ প্ৰতি কৰা অনুভূতিৰ অভিব্যক্তিবোৰ প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

(ঠ) প্ৰশ্নটো হ'ল 'ক'ৰ মৃত্যু বিহৰ দ্বাৰা ঘটোৱা হৈছিল নেকি ?

১। মূল দৃষ্টান্ত (খ)ৰ পৰিৱৰ্তে ১৮৯১ৰ অধিনিয়ম ৩ৰ ধাৰা ১ৰ দ্বাৰা প্ৰতিষ্ঠাপিত।

তেওঁৰ অসুস্থতাৰ সময়চোৱাত তেওঁৰ লক্ষণবোৰৰ সম্পৰ্কে 'ক'ই কৰা উক্তিবোৰ প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

(ঙ) প্ৰশ্নটো হ'ল জীৱন বীমা এটা কৰাৰ সময়ত 'ক'ৰ স্বাস্থ্যৰ অৱস্থা কি আছিল।

প্ৰশ্নগত সময়ত বা তাৰ ওচৰা ওচৰি সময়ত তেওঁৰ স্বাস্থ্যৰ অৱস্থা সম্পৰ্কে 'ক'ই দিয়া উক্তিবোৰ প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

(ঢ) যুক্তিযুক্ত ভাবে ব্যৱহাৰৰ উপযোগী নোহোৱা গাড়ী এখন ভাড়ালৈ দিয়াৰ ফলত 'ক' আহত হৈছিল, 'ক'ই 'খ'ৰ ওপৰত অসাৱধানতাৰ বাবে বাদ কৰিছে।

সেই বিশেষ গাড়ীখনৰ ত্ৰুটিৰ প্ৰতি আন সময়তো যে 'খ'ৰ মনোযোগ আকৰ্ষিত কৰা হৈছিল– এই তথ্যবোৰ প্ৰাসঙ্গিক।

তেওঁ ভাৰাত দিয়া সেই গাড়ীবোৰৰ প্ৰতি 'খ'যে অভ্যাসগত ভাবে অসাৱধান এই তথ্যটো অপ্ৰাসঙ্গিক।

(ণ) ইচ্ছাপূৰ্ব্বক 'খ'ক গুলীয়াই হত্যা কৰা বাবে 'ক'ৰ বিচাৰ হৈছে।

আন সময়তো যে 'ক'ই 'খ'লৈ গুলী মাৰিছিল – এই তথ্যটো 'খ'ক গুলী কৰিবলৈ কৰা অভিপ্ৰায়টো দেখুওঁৱাৰ বাবে প্ৰাসঙ্গিক।

মানুহক হত্যা কৰাৰ উদ্দেশ্যে গুলী কৰাটো যে 'ক'ৰ অভ্যাস এই তথ্যটো অপ্ৰাসঙ্গিক।

(ত) এটা অপৰাধৰ বাবে 'ক'ৰ বিচাৰ কৰা হৈছে।

সেই বিশেষ অপৰাধটো কৰা অভিপ্ৰায়টো সূচাই তেওঁ কোৱা কথাখিনি প্ৰাসঙ্গিক।

সেই শ্ৰেণীৰ অপৰাধ কৰাৰ সাধাৰণ প্ৰবৃত্তিসূচক তেওঁ যে কিবা কৈছিল সেই তথ্যটো প্ৰাসঙ্গিক।

১৫। কাৰ্য্যটো আকস্মিক নে অভিপ্ৰেত আছিল এনেকুৱা প্ৰশ্নৰ লগত যোগসূত্ৰ থকা তথ্যবোৰ – যেতিয়া এটা প্ৰশ্ন হয় যে এটা কাৰ্য্য আকস্মিক নে অভিপ্ৰেত [1][বা বিশেষ জ্ঞানেৰে বা অভিপ্ৰায়েৰে কৃত হৈছে] তেতিয়া সেই কাৰ্য্য যে অনুৰূপ ঘটনাৱলীৰ অংশ আছিল যাৰ প্ৰত্যেকতে সেই কাৰ্য্য কৰা ব্যক্তিজন সংশ্লিষ্ট আছিল, সেই তথ্য প্ৰাসঙ্গিক।

দৃষ্টান্ত

(ক) ধন অভিপ্ৰাপ্ত কৰিবৰ কাৰণে তেওঁৰ নিজা ঘৰটো যিটোৰ বাবে বীমা কৰা হৈছিল সেইটো পুৰি পেলোৱাৰ বাবে 'ক'ৰ ওপৰত অভিযোগ কৰা হৈছে।

'ক'ই যে এটাৰ পিছত এটাকৈ কেইবাটাও ঘৰত বাস কৰিছিল, আৰু প্ৰত্যেকটো ঘৰৰেই যে তেওঁ বীমা কৰিছিল, 'খ'ৰ প্ৰত্যেকটো ঘৰতে জুই লাগিছিল আৰু জুই লগাৰ পিছতেই 'ক'ই যে বিভিন্ন বীমা কাৰ্য্যালয়ৰ পৰা টকা পাইছিল, এই তথ্যসমূহ জুই লগাটো যে আকস্মিক নাছিল এইটো দেখুৱাবলৈ বিচৰাৰ বাবে প্ৰাসঙ্গিক।

(খ) 'খ'ৰ ধৰুৱাবোৰৰ পৰা টকা লবলৈ 'ক'ক নিয়োজিত কৰা হৈছে। তেওঁৰ দ্বাৰা প্ৰাপ্ত ধনৰ পৰিমাণবোৰ দেখুৱাই এখন বহীত প্ৰবিষ্টি কৰাটো 'ক'ৰ কৰ্ত্তব্য। বিশেষ এবাৰত তেওঁ প্ৰকৃততে পোৱা ধনতকৈ কম লোৱা দেখুৱাই প্ৰবিষ্টি কৰে।

প্ৰশ্নটো হ'ল এই মিছা প্ৰবিষ্টিটো আকস্মিক আছিল নে অভিপ্ৰেত আছিল।

'ক'ৰ দ্বাৰা কৃত একেটা বহীৰ আন প্ৰবিষ্টিবোৰ যে মিছা আৰু যে মিছা প্ৰবিষ্টিবোৰ 'ক'ৰ অনুকূলে, এনে তথ্যবোৰ প্ৰাসঙ্গিক।

(গ) 'খ'ৰ প্ৰতাৰণামূলকভাৱে এটা জাল টকা প্ৰদান কৰা বাবে 'ক' অভিযুক্ত হৈছে।

প্ৰশ্নটো হৈছে টকাটোৰ প্ৰদানটো আকস্মিক ধৰণৰ আছিল নেকি, 'খ'ক টকা দিয়াৰ অলপ আগেয়ে বা অলপ পিছত 'ক'ই যে 'গ' 'ঘ' আৰু 'ঙ' কো জাল টকা প্ৰদান কৰিছিল এই তথ্যবোৰ 'খ'ক দিয়াটো যে আকস্মিক নাছিল এইটো দেখুওঁৱাৰ বাবে প্ৰাসঙ্গিক।

১৬। কোনো কাৰ্য্য অনুক্ৰমৰ অস্তিত্ব কেতিয়া প্ৰাসঙ্গিক – যেতিয়া এটা বিশেষ কাৰ্য্য কৰা হৈছিল নে নাই বুলি প্ৰশ্ন হয় যিটো কাৰ্য্যৰ অনুক্ৰমৰ অস্তিত্ব অনুসৰি এইটো স্বাভাৱিকতে কৰা হ'লহেঁতেন তেতিয়া এইটো এটা প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

দৃষ্টান্ত

(ক) প্ৰশ্নটো হ'ল কোনো এখন নিৰ্দ্দিষ্ট চিঠি পঠোৱা হৈছিলনে নাই।

ডাকঘৰলৈ নিবলগীয়া সকলোবোৰ চিঠি এক নিৰ্দ্দিষ্ট স্থানত থোৱাটো এটা যে কাৰ্য্যৰ সাধাৰণ অনুক্ৰম আৰু সেই নিৰ্দ্দিষ্ট চিঠিখনো যে সেই ঠাইত থোৱা হৈছিল এই তথ্যবোৰ প্ৰাসঙ্গিক।

১। ১৮৯১ৰ ৩নং অধিনিয়মৰ ধাৰা ২ৰ দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত।

(খ) প্ৰশ্নটো হ'ল যে এখন বিশেষ চিঠি 'ক'ৰ ওচৰ পাইছিল নে নাই। এইখন যে সম্যক অনুক্ৰমত ডাকত দিয়া হৈছিল আৰু পুনঃ প্ৰেৰণ কেন্দ্ৰৰ জৰিয়তে তাক ফিৰাই দিয়া নাই, এই তথ্যবোৰ প্ৰাসঙ্গিক।

স্বীকৃতি

১৭। **স্বীকৃতি পৰিভাষিত** – স্বীকৃতি হৈছে [1]মৌখিক বা দস্তাবেজী বা ইলেকট্ৰ'নিক প্ৰপত্ৰত সন্নিবিষ্ট হোৱা উক্তি, যিটোৱে কোনো এটা বিবাদ্যক তথ্য বা প্ৰাসঙ্গিক তথ্য সম্পৰ্কে কোনো অনুমানৰ ইঙ্গিত দিয়ে আৰু যিটো এনে ব্যক্তি সকলৰ যিকোনো এজনৰ দ্বাৰা আৰু এনে পৰিস্থিতিৰ অধীনত কৰা হয় যিবোৰ এতৎপশ্চাৎ উল্লিখিত।

১৮। **স্বীকৃতি কোনো কাৰ্য্যবাহীৰ পক্ষ বা তেওঁৰ অভিকৰ্ত্তাৰ দ্বাৰা** – সেই বিলাক উক্তি স্বীকৃতি যিবিলাক কোনো এটা কাৰ্য্যবাহীৰ কোনো পক্ষৰ দ্বাৰা, বা এনে কোনো পক্ষৰ অভিকৰ্ত্তাৰ দ্বাৰা, কৰা হয় যাক গোচৰটোৰ পৰিস্থিতিবোৰৰ অধীনত তেওঁক অভিব্যক্তভাবে বা বিবক্ষিতভাবে সেইবোৰ কৰিবলৈ প্ৰাধিকৃত কৰা বুলি ন্যায়ালয়ে মান্য কৰে।

প্ৰতিনিধিমূলক ভূমিকাৰ বাদকাৰীৰ দ্বাৰা – প্ৰতিনিধিমূলক ভূমিকাৰে যি বাদ কৰে বা যাৰ ওপৰত বাদ কৰা হয় সেই বাদৰ পক্ষসমূহৰ দ্বাৰা কৃত উক্তি সমূহ স্বীকৃতি নহয় যদিহে উক্তি কৰা পক্ষটোৱে যেতিয়া সেইবোৰ কৰিছিল তেনে ভূমিকা লোৱা নাছিল।

এনে ব্যক্তিসকলৰ দ্বাৰা কৰা উক্তিবোৰ স্বীকৃতি হয় –

(১) **বিষয়বস্তুৰ লগত স্বাৰ্থান্বিত পক্ষৰ দ্বাৰা** – যিবোৰ ব্যক্তিৰ কোনো কাৰ্য্যবাহীত বিষয়বস্তুৰ মালিকী বা আৰ্থিক স্বাৰ্থ আছে, আৰু যি সকলে তেওঁলোকৰ তেনে স্বাৰ্থান্বিত বাক্তিসকলৰ ভূমিকাৰে সেই উক্তিবোৰ কৰে, অথবা,

(২) **যাৰ পৰা স্বাৰ্থ ব্যুৎপন্ন হয়, তেনে ব্যক্তিৰ দ্বাৰা** – যি সকল ব্যক্তিৰ পৰা বাদটোৰ পক্ষবিলাকৰ বাদটোৰ বিষয়বস্তুত স্বাৰ্থৰ ব্যুৎপন্ন হয় তেনে ব্যক্তিসকলৰ দ্বাৰা কৰা উক্তিবোৰ যদি সেইবোৰ সেই ব্যক্তি সকলৰ স্বাৰ্থ চলি থকা সময়ৰ ভিতৰতে কৰা হয়।

১৯। **যিবোৰ ব্যক্তিৰ স্থিতি বাদৰ পক্ষৰ বিৰুদ্ধে বুলি প্ৰমাণ কৰিবলৈ লাগিব তেনে ব্যক্তি সকলৰ দ্বাৰা স্বীকৃতি** – বাদৰ যি কোনো পক্ষৰ বিৰুদ্ধে যিবোৰ ব্যক্তিৰ স্থিতি বা দায়িত্ব প্ৰমাণ কৰাটো আৱশ্যক তেনেবোৰ ব্যক্তিয়ে কৰা উক্তিবোৰ স্বীকৃতি, যদি তেওঁলোকৰ দ্বাৰা বা তেওঁলোকৰ বিৰুদ্ধে হোৱা এটা বাদত তেনে উক্তিবোৰ তেনে ব্যক্তিৰ বিৰুদ্ধে তেনে স্থিতি বা দায়িত্ব সম্পৰ্কে তেনে ব্যক্তিৰ বিৰুদ্ধে প্ৰাসঙ্গিক হ'লহেঁতেন আৰু যদি সেইবোৰ যি সময়ত কৰা হয়, সেই সময়ত তেনে উক্তি কৰা ব্যক্তিজনে তেনে স্থান দখল কৰি থাকে বা তেনে দায়িত্বাধীন হৈ থাকে।

দৃষ্টান্ত

'ক'ই 'খ'ৰ হকে ভাড়া সংগ্ৰহ কৰে।

'গ'ই 'খ'ক দিবলগীয়া ভাড়া সংগ্ৰহ নকৰা বাবে **'খ'ই 'ক'ৰ** ওপৰত বাদ কৰে।

'গ'ই 'খ'ক ভাড়া দিব থকাটো 'ক'ই অস্বীকাৰ কৰিছে। তেওঁ **'খ'ক** ভাড়া দিবলগা আছিল বুলি 'গ'ই কৰা উক্তিটো এটা স্বীকৃতি, আৰু যদি 'ক'ই অস্বীকাৰ কৰে যে 'গ'ই 'খ'ক ভাড়া দিব আছে তেন্তে এইটো 'ক'ৰ বিৰুদ্ধে এটা প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

২০। **বাদৰ পক্ষৰ দ্বাৰা অভিব্যক্তভাবে নিৰ্দ্দিষ্ট ব্যক্তিৰ দ্বাৰা স্বীকৃতি** – সেই উক্তিবোৰ যিবিলাক এনেকুৱা ব্যক্তিৰ দ্বাৰা কৰা হৈছে যাক বাদৰ কোনো পক্ষই বিবাদিত কোনো বিষয় সম্পৰ্কে সংবাদৰ বাবে অভিব্যক্তভাবে নিৰ্দিষ্ট কৰিছে, সেইবোৰ স্বীকৃতি।

দৃষ্টান্ত

প্ৰশ্নটো হ'ল 'ক'ই 'খ'ক বিক্ৰী কৰা ঘোঁৰা এটা সুস্থ হয়নে নহয়। 'ক'ই 'খ'ক কলে '' – 'গ'ক সোধাগৈ, 'গ'ই ইয়াৰ বিষয়ে সকলো জানে ''। 'গ'ৰ উক্তিটো এটা স্বীকৃতি।

২১। **স্বীকৃতিকাৰী ব্যক্তিসকলৰ বিৰুদ্ধে আৰু তেওঁলোকৰ দ্বাৰা বা তেওঁলোকৰ হকে কৰা স্বীকৃতিৰ প্ৰমাণ** – স্বীকৃতিবোৰ প্ৰাসঙ্গিক, আৰু যি ব্যক্তি জনে স্বীকাৰ কৰে তেওঁৰ স্বাৰ্থৰ প্ৰতিনিধিৰ বিৰুদ্ধে প্ৰমাণিত হব পাৰে; কিন্তু তলত দিয়া ক্ষেত্ৰৰ ব্যতিৰেকে আন ক্ষেত্ৰত সেইবোৰ যি বা যাৰ হকে কৰা হয়, তেনে ব্যক্তিয়ে বা তেওঁৰ সেই স্বাৰ্থৰ প্ৰতিনিধিয়ে প্ৰমাণিত কৰিব নোৱাৰে ঃ-

(১) স্বীকৃতিকাৰী ব্যক্তিজনৰ দ্বাৰা বা তেওঁৰ হকে এনে স্বীকৃতি প্ৰমাণ কৰিব পাৰি, যেতিয়া এইটো এনে প্ৰকৃতিৰ হয় যে যদি স্বীকৃতিকাৰী ব্যক্তিজন মৃত হ'লহেঁতেন তেনেহলে ধাৰা ৩২ৰ অধীনত তৃতীয় ব্যক্তি সকলৰ মাজত এইটো প্ৰাসঙ্গিক হ'লহেঁতেন।

১। ২০০০ ৰ অধিনিয়ম ২১ৰ ধাৰা ৯২ আৰু অনুসূচী II ৰ দ্বাৰা ''মৌখিক বা দস্তাবেজী'' শব্দৰ স্থানত প্ৰতিষ্ঠাপিত। (১৭-১০-২০০০ ৰ পৰা প্ৰভাৱী হোৱাকৈ)।

(২) স্বীকৃতিকাৰী ব্যক্তিজনৰ দ্বাৰা বা তেওঁৰ হকে স্বীকৃতি প্ৰমাণ কৰিব পাৰি, যেতিয়া ই প্ৰাসঙ্গিক বা বিবাদ্যক কোনো মানসিক বা শাৰীৰিক অৱস্থাৰ অস্তিত্বৰ, সেই সময়ত বা সেই সময়ৰ আগে পিছে যেতিয়া তেনে মানসিক বা শাৰীৰিক অৱস্থা আছিল, উক্তি সন্নিবিষ্ট কৰে, আৰু যদি সেই উক্তিটোৰ লগত উক্তি কৰোতাজনৰ আচৰণে সেইটোৰ অসত্যতা অসম্ভাব্য কৰে।

(৩) এটা স্বীকৃতি, যদি স্বীকৃতি হিচাবে হোৱাৰ বাহিৰে অন্যথা প্ৰাসঙ্গিক হয়, তেনেহলে তাক স্বীকৃতিকাৰীজনৰ দ্বাৰা বা তেওঁৰ হকে প্ৰমাণ কৰিব পাৰি।

দৃষ্টান্ত

(ক) 'ক' আৰু 'খ'ৰ মাজৰ প্ৰশ্নটো হল, এখন নিৰ্দ্দিষ্ট দলিল জাল হয় নে নহয়। 'ক'ই দৃঢ়ভাবে কয় যে এইখন আচল দলিল আৰু 'খ'ই কয় যে এইখন জাল।

এই দলিলখন আচল বুলি 'খ'ই দিয়া এটা উক্তি 'ক'ই, আৰু দলিলখন জাল বুলি 'ক'ই দিয়া এটা উক্তি 'খ'ই প্ৰমাণ কৰিব পাৰে, কিন্তু 'ক'ই নিজে দলিলখন আচল বুলি দিয়া এটা উক্তি তেওঁ প্ৰমাণ কৰিব নোৱাৰে বা 'খ'য়ো নিজে দলিলখন জাল বুলি তেওঁ দিয়া এটা উক্তি প্ৰমাণ কৰিব নোৱাৰে।

(খ) এখন জাহাজৰ কেপ্টেইন 'ক'ৰ জাহাজখন আতৰাই নিয়াৰ বাবে বিচাৰ কৰা হৈছে।

জাহাজখন যে প্ৰকৃত গতিপথৰ পৰা আতৰাই নিয়া হৈছিল এইটো দেখুৱাবলৈ সাক্ষ্য দিয়া হ'ল।

প্ৰতিদিনে তেওঁৰ দ্বাৰা কৃত বুলি অভিকথিত পৰ্য্যবেক্ষণবোৰ দেখুৱাই আৰু জাহাজখন যে প্ৰকৃত গতিপথৰ পৰা আতৰাই নিয়া হোৱা নাছিল, সেইটো বুজাই 'ক'ই তেওঁৰ কামৰ সাধাৰণ অনুক্ৰমত লগত ৰখা বহী এখন দাখিল কৰিলে। 'ক'ই এই উক্তিবোৰ প্ৰমাণ কৰিব পাৰে, কাৰণ তেওঁৰ যদি মৃত্যু হ'লহেঁতেন তেনেহলে ধাৰা ৩২ৰ খণ্ড (২)ৰ অধীনত সেইবোৰ তৃতীয় পক্ষবোৰৰ মাজত গ্ৰহনীয় হ'লহেঁতেন।

(গ) কলিকতাত তেওঁ কৰা এটা অপৰাধৰ বাবে 'ক' অভিযুক্ত হৈছে।

সেইদিনা তেওঁ নিজে লিখা আৰু লাহোৰত তাৰিখ দিয়া আৰু লাহোৰ ডাকঘৰৰ সেই দিনৰ চিহ্ন সম্বলিত এখন চিঠি দাখিল কৰিলে।

চিঠিখনৰ তাৰিখৰ ওপৰত দিয়া উক্তিটো গ্ৰহনীয়, কাৰণ যদি 'ক' মৃত হ'লহেঁতেন তেন্তে সেইখন ধাৰা ৩২ৰ খণ্ড (২)ৰ অধীনত গ্ৰহনীয় হ'লহেঁতেন।

(ঘ) চুৰি বস্তু বুলি জানিও চুৰি বস্তু ৰখা 'ক' অভিযুক্ত হ'ল। তেওঁ এইটো প্ৰমাণ কৰিবলৈ প্ৰস্তাৱ কৰিছে যে তেওঁ সেইবোৰৰ মূল্যতকৈ কমত বিক্ৰী কৰিবলৈ অস্বীকাৰ কৰিছিল।

'ক'ই এই উক্তিবোৰ প্ৰমাণ কৰিব পাৰে, যদিও সেইবোৰ স্বীকৃতি, কাৰণ সেইবোৰ বিবাদ্যক তথ্যৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত হোৱা আচৰণৰ স্পষ্টীকাৰক।

(ঙ) জাল বুলি জানিও জাল মুদ্ৰা প্ৰতাৰণামূলকভাবে তেওঁৰ লগত ৰখা বাবে 'ক' অভিযুক্ত হৈছে।

তেওঁ এইটো প্ৰমাণ কৰিবলৈ বিচাৰিছে যে তেওঁ এজন নিপুণ ব্যক্তিক মুদ্ৰাটো পৰীক্ষা কৰিবলৈ কৈছিল কিয়নো এইটো জাল হয় নে নহয় তেওঁ সন্দেহ কৰিছিল আৰু সেই ব্যক্তিজনে এইটো পৰীক্ষা কৰিছিল আৰু আচল আছিল বুলি তেওঁক কৈছিল।

অন্তিম পূৰ্ব্বৱৰ্ত্তী দৃষ্টান্তটোত দিয়া যুক্তিৰ বাবে 'ক' ই এই তথ্যটো প্ৰমাণ কৰিব পাৰে।

২২। **দস্তাৱেজৰ অৰ্ন্তবস্তু সম্পৰ্কে কৰা মৌখিক স্বীকৃতি কেতিয়া প্ৰাসঙ্গিক হয়** – দস্তাৱেজৰ অৰ্ন্তবস্তু প্ৰমাণ কৰিব খোজা কোনো পক্ষই ইয়াৰ পিছত থকা নিয়ম অনুসৰি এনে দস্তাৱেজৰ অৰ্ন্তবস্তুৰ বিষয়ে গৌণ সাক্ষ্য দিবলৈ তেওঁ হক্‌দাৰ বুলি নেদেখুওঁৱা পৰ্য্যন্ত, বা দাখিল কৰা দস্তাৱেজ এখনৰ অকৃত্ৰিমতাৰ বিষয়ে প্ৰশ্ন নুঠা পৰ্য্যন্ত এখন দস্তাৱেজৰ অৰ্ন্তবস্তুৰ বিষয়ে কৰা মৌখিক স্বীকৃতিবোৰ প্ৰাসঙ্গিক নহয়।

[1][২২ক। **ইলেকট্ৰ'নিক ৰেকৰ্ডৰ অৰ্ন্তবস্তু সম্পৰ্কে মৌখিক স্বীকৃতি কেতিয়া প্ৰাসঙ্গিক হয়** – দাখিল কৰা ইলেকট্ৰ'নিক ৰেকৰ্ড এটাৰ অকৃত্ৰিমতাৰ বিষয়ে প্ৰশ্ন নুঠা পৰ্য্যন্ত ইলেকট্ৰ'নিক ৰেকৰ্ডৰ অৰ্ন্তবস্তুৰ বিষয়ে কৰা মৌখিক স্বীকৃতিবোৰ প্ৰাসঙ্গিক নহয়।]

২৩। **চিভিল গোচৰত স্বীকৃতি কেতিয়া প্ৰাসঙ্গিক** – চিভিল গোচৰত কোনো স্বীকৃতি প্ৰাসঙ্গিক নহয়, যদিহে ইয়াক অভিব্যক্ত চৰ্তত কৰা হৈছে যে ইয়াৰ সাক্ষ্য দিয়া নহব বা এনে পৰিস্থিতিৰ অধীনত কৰা হৈছে যিবোৰৰ পৰা ন্যায়ালয়ে অনুমান কৰিব পাৰে যে পক্ষগণ এই কথাত সন্মত হৈছিল যে ইয়াৰ সাক্ষ্য দিয়া নহব।

স্পষ্টীকৰণ – ধাৰা ১২৬ৰ অধীনত কোনো ব্যাৰিষ্টাৰ, অধিবক্তা, ন্যায়বাদী বা উকীল এজনে যি বিষয়ত সাক্ষ্য দিবলৈ বাধ্য হব পাৰে এই ধাৰাৰ কোনো কথাই তেওঁলোকক তাৰ পৰা ৰেহাই দিয়া বুলি ধৰিব নালাগিব।

১। ২০০০ৰ অধিনিয়ম ২১ৰ ধাৰা ৯২ আৰু অনুসূচী II ৰ দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত (১৭-১০-২০০০ৰ পৰা প্ৰভাৱী হোৱাকৈ)।

২৪। **দাণ্ডিক কাৰ্য্যবাহীত উৎপ্ৰেৰণা, ভাবুকি প্ৰতিশ্ৰুতিৰ দ্বাৰা কৰোৱা স্বীকাৰোক্তি কেতিয়া অপ্ৰাসঙ্গিক হয়** – অভিযুক্ত ব্যক্তিৰ দ্বাৰা কৃত এনে কোনো স্বীকাৰোক্তি দাণ্ডিক কাৰ্য্যবাহীত অপ্ৰাসঙ্গিক হয় যদি সেই স্বীকাৰোক্তি কোনো প্ৰাধিকাৰ সম্পন্ন ব্যক্তিৰ পৰা অহা কোনো উৎপ্ৰেৰণা, ভাবুকি বা প্ৰতিশ্ৰুতিৰ [1]দ্বাৰা সেই অভিযুক্ত ব্যক্তিৰ বিৰুদ্ধে হোৱা অভিযোগৰ সম্পৰ্কত কৰোৱা হৈছে বুলি ন্যায়ালয়ৰ আগত প্ৰতীত হয় আৰু যিটোৱে ন্যায়ালয়ৰ অভিমত মতে অভিযুক্ত ব্যক্তিজনে এনে অনুমান কৰিবৰ বাবে যুক্তিযুক্ত বুলি প্ৰতীত হোৱা আধাৰ প্ৰদান কৰা বুলি পৰ্য্যাপ্ত হয় যে তেনে স্বীকাৰোক্তি কৰিলে তেওঁৰ বিৰুদ্ধে চলা কাৰ্য্যবাহীৰ সম্পৰ্কত তেওঁ কিবা সুবিধা পাব বা ঐহিক অমঙ্গলৰ পৰা হাত সাৰিব পাৰিব।

২৫। **আৰক্ষী পদাধিকাৰীৰ আগত কৰা স্বীকাৰোক্তি প্ৰমাণিত নহব** – কোনো [2] আৰক্ষী পদাধিকাৰীৰ আগত কৰা স্বীকাৰোক্তি কোনো অপৰাধত অভিযুক্ত ব্যক্তিৰ বিৰুদ্ধে প্ৰমাণিত নহব।

২৬। **আৰক্ষীৰ অভিৰক্ষাত থকোতে অভিযুক্তই কৰা স্বীকাৰোক্তি তেওঁৰ বিৰুদ্ধে প্ৰমাণিত নহব** – কোনো আৰক্ষী পদাধিকাৰীৰ অভিৰক্ষাত থাকোতে কোনো ব্যক্তিয়ে কৰা স্বীকাৰোক্তি তেনে ব্যক্তিৰ বিৰুদ্ধে প্ৰমাণিত নহব, যদিহে সেইটো [3] কোনো দণ্ডাধীশৰ
১৮৮২ ৰ ১০ সাক্ষাৎ উপস্থিতিত কৰা নহয়।

[4][**স্পষ্টীকৰণ** – এই ধাৰাটোত 'দণ্ডাধীশে' চেণ্ট জৰ্জ ফৰ্টৰ প্ৰেচিডেন্সীত বা [5] [XXX] অন্য ঠাইত দণ্ডাধীশৰ কৃত্যসমূহ নিৰ্বহন কৰা গ্ৰাম প্ৰধানজনক অন্তৰ্ভুক্ত নকৰে, যদিহে তেনে প্ৰধানজন দণ্ড প্ৰক্ৰিয়া সংহিতা ১৮৮২,ৰ [6] ১৮৮২ৰ ১০অধীনত দণ্ডাধীশৰ ক্ষমতা প্ৰয়োগ কৰা দণ্ডাধীশ নহয়।]

২৭। **অভিযুক্তৰ পৰা পোৱা কিমানখিনি সংবাদ প্ৰমাণিত কৰিব পাৰি** – পৰন্তু, যেতিয়া আৰক্ষী পদাধিকাৰীৰ দ্বাৰা অভিৰক্ষাত থকা কোনো অপৰাধত অভিযুক্ত ব্যক্তিৰ পৰা পোৱা সংবাদৰ পৰিণাম স্বৰূপে উদঘাটিত বুলি কোনো তথ্যৰ অভিসাক্ষ্য দিয়া হয়, তেতিয়া তাৰ দ্বাৰা উদ্ঘাটিত তথ্যটোৰ লগত স্পষ্টভাবে সম্পৰ্ক থকা ঠিক সিমানখিনি সংবাদ প্ৰমাণিত কৰিব পাৰি, লাগে ই স্বীকাৰোক্তি পৰ্য্যায়ৰ হওঁক বা নহওঁক।

২৮। **উৎপ্ৰেৰণা, ভাবুকি, বা প্ৰতিশ্ৰুতিৰ দ্বাৰা সৃষ্টি কৰা মনোভাৱ আতৰোৱাৰ পিছত কৰা স্বীকাৰোক্তি প্ৰাসঙ্গিক** – যদি ধাৰা ২৪ত নিৰ্দিষ্ট তেনে কোনো স্বীকাৰোক্তি, তেনে কোনো উৎপ্ৰেৰণা, ভাবুকি, বা প্ৰতিশ্ৰুতিৰ দ্বাৰা সৃষ্টি কৰা মনোভাব, ন্যায়ালয়ৰ অভিমতত, সম্পূৰ্ণভাবে আঁতৰোৱাৰ পিছত কৰা হয়, তেন্তে সেইটো প্ৰাসঙ্গিক।

২৯। **স্বীকাৰোক্তি অন্যথা প্ৰাসঙ্গিক হলে গোপনীয়তা আদিৰ কাৰণে থকা প্ৰতিশ্ৰুতিৰ বাবে অপ্ৰাসঙ্গিক নহয়**– যদি এনে স্বীকাৰোক্তি অন্যথা প্ৰাসঙ্গিক হয়, মাত্ৰ এইটো কাৰণে যে গোপনীয়তাৰ প্ৰতিশ্ৰুতিৰ অধীনত তাক কৰা হৈছিল বা এইটো প্ৰাপ্ত কৰিবৰ উদ্দেশ্যে অভিযুক্ত ব্যক্তিজনৰ ওপৰত কৰা এটা প্ৰতাৰণাৰ পৰিণামত কৰা হৈছিল, বা যেতিয়া তেওঁ মাতাল হৈ আছিল, বা কাৰণ এইটো তেওঁ উত্তৰ দিয়াৰ আৱশ্যকতা নথকা তেনে প্ৰশ্নবোৰৰ উত্তৰত সেই প্ৰশ্নবোৰৰ ধৰণ যেনেকুৱাই নহওঁক, কৰা হৈছিল বা তেওঁ যে তেনে স্বীকাৰোক্তি কৰিবলৈ বাধ্য নহয় আৰু সেইটো সাক্ষ্য যে তেওঁৰ বিৰুদ্ধে দিয়া হ'ব পাৰে এইটো সাৱধান কৰি দিয়া হোৱা নাছিল সেইবোৰৰ বাবে তেনে স্বীকাৰোক্তি অপ্ৰাসঙ্গিক নহয়।

৩০। **স্বীকাৰোক্তিকাৰীক আৰু একেটা অপৰাধৰ বাবে যুটীয়াভাবে বিচাৰাধীন আনবোৰক প্ৰভাৱিত কৰিব পৰা প্ৰমাণিত স্বীকাৰোক্তিৰ বিবেচনা** – যেতিয়া এজনতকৈ অধিক ব্যক্তিৰ একেটা অপৰাধৰ বাবে একে লগে বিচাৰ হয়, আৰু এনে ব্যক্তিসকলৰ কোনো এজনৰ দ্বাৰা তেওঁ নিজৰ আৰু এনে ব্যক্তিসকলৰ আন কিছুমানক প্ৰভাৱিত কৰাকৈ কৰা কোনো স্বীকাৰোক্তি প্ৰমাণিত হয়, তেতিয়া ন্যায়ালয়ে এনে অন্য ব্যক্তিসকলৰ বিৰুদ্ধে তথা স্বীকাৰোক্তি কৰা ব্যক্তিজনৰ বিৰুদ্ধে এনে স্বীকাৰোক্তি বিবেচনাত লব বা গ্ৰহণ কৰিব পাৰে।

[7]**স্পষ্টীকৰণ** – এই ধাৰাটোত ব্যৱহৃত 'অপৰাধ' শব্দটোৱে অপৰাধটো কৰিবলৈ অপপ্ৰেৰণা বা প্ৰয়াস কৰাকো অন্তৰ্ভুক্ত কৰে।

দৃষ্টান্ত

(ক) 'গ'ক হত্যা কৰা বাবে 'ক' আৰু 'খ'ৰ একেলগে বিচাৰ হৈছে। এইটো প্ৰমাণিত হ'ল যে 'ক'ই কৈছিল '' 'খ' আৰু মই 'গ'ক হত্যা কৰিছিলো'' 'ন্যায়ালয়ে' এই স্বীকাৰোক্তিটোৰ প্ৰভাৱ 'খ'ৰ বিৰুদ্ধে বিবেচনা কৰিব পাৰে।

১। এনে উৎপ্ৰেৰণা ইত্যাদি প্ৰতিষেধৰ বাবে দণ্ড প্ৰক্ৰিয়া সংহিতা ১৮৯৮, (১৮৯৮ ৰ ৫) ধাৰা ৩৪৩ চাওঁক।

২। কোনো গোচৰত তদন্ত কৰা এজন আৰক্ষী পদাধিকাৰীৰ প্ৰতি কৰা উক্তিবোৰ সম্পৰ্কে দণ্ড প্ৰক্ৰিয়া সংহিতা, ১৮৯৮ ৰ (১৮৯৮ ৰ ৫) ধাৰা ১৬২ চাওঁক।

৩। এই ধাৰাটোৰ প্ৰয়োজনৰ বাবে অপমৰণ অন্বেষকক দণ্ডাধীশ বুলি ঘোষণা কৰা হৈছে, অপমৰণ অন্বেষক অধিনিয়ম, ১৮৭১ (১৮৭১ ৰ ৪) ২০ ধাৰা চাওঁক।

৪। ১৮৯১ চনৰ ৩নং অধিনিয়ম ৩ ধাৰাৰ দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত।

৫। ''বা ব্ৰহ্মদেশত'' এই শব্দবোৰ বিধি অনুকূলন আদেশ, ১৯৩৭ৰ দ্বাৰা লোপ কৰা হৈছে।

৬। এতিয়া দণ্ড প্ৰক্ৰিয়া সংহিতা, ১৮৯৮ (১৮৯৮ ৰ ৫) চাওঁক।

৭। ১৮৯১ চনৰ ৩ নং অধিনিয়মৰ ৪ ধাৰাৰ দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত।

(খ) 'গ'ক হত্যা কৰা বাবে 'ক'ৰ ওপৰত বিচাৰ চলিছে। 'গ'ক যে 'ক' আৰু 'খ'ৰ দ্বাৰা হত্যা কৰা হৈছিল আৰু 'খ'ই যে কৈছিল '' 'ক' আৰু মই 'গ'ক হত্যা কৰিছিলো'' এইটো দেখুৱাবলৈ সাক্ষ্য আছে।

এই উক্তিটো 'ক'ৰ বিৰুদ্ধে যোৱা বুলি ন্যায়ালয়ে বিবেচনাত নলবও পাৰে যিহেতু 'খ'ক যুটীয়াভাবে বিচাৰ কৰা হোৱা নাই।

৩১। **স্বীকৃতিবোৰ নিশ্চায়ক প্ৰমাণ নহয়, কিন্তু মুখবন্ধ কৰিব পাৰে** – স্বীকৃতিবোৰ স্বীকৃত বিষয়বোৰৰ নিশ্চায়ক প্ৰমাণ নহয়, কিন্তু এতৎপশ্চ্যাত অন্তৰ্বিষ্ট উপবন্ধবোৰৰ অধীনত মুখবন্ধন হিচাবে কাৰ্য্যকৰী হ'ব পাৰে।

সাক্ষী হিচাবে যাক আহ্বান কৰিব নোৱাৰি তেনে ব্যক্তিসকলৰ উক্তি

৩২। **যি মৃত বা যাক বিচাৰি পাব নোৱাৰি, ইত্যাদি, ব্যক্তিৰ দ্বাৰা দিয়া প্ৰাসঙ্গিক তথ্যৰ উক্তি কোনবোৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰাসঙ্গিক** – যি মৃত বা যাক বিচাৰি পাব নোৱাৰি, বা সাক্ষ্য দিয়াৰ বাবে যি অসমৰ্থ হৈছে, বা কিছু পৰিমাণৰ বিলম্ব বা ব্যয় নোহোৱাকৈ যাক উপস্থিত কৰাব নোৱাৰি, যিটো গোচৰটোৰ পৰিস্থিতিত অযুক্তিকৰ বুলি ন্যায়ালয় প্ৰতীত হয়, তেনে ব্যক্তিৰ দ্বাৰা কৰা প্ৰাসঙ্গিক তথ্যৰ লিখিত বা মৌখিক উক্তিবোৰ, নিম্নলিখিত ক্ষেত্ৰবোৰত স্বয়ং প্ৰাসঙ্গিক ঃ–

(১) **যেতিয়া ই মৃত্যুৰ কাৰণ সম্পৰ্কীয় হয়** – যেতিয়া এজন ব্যক্তিয়ে তেওঁৰ মৃত্যুৰ কাৰণ সম্পৰ্কে বা যি সংব্যৱহাৰৰ পৰিনতি স্বৰূপে তেওঁৰ মৃত্যু ঘটিছিল সেই সংব্যৱহাৰৰ পৰিস্থিতিৰ বিষয়ে উক্তি কৰে, এনে ক্ষেত্ৰবিলাকত য'ত সেই ব্যক্তিজনৰ মৃত্যুৰ কাৰণৰ প্ৰশ্ন উঠে।

এনে উক্তিবোৰ প্ৰাসঙ্গিক হয় যেতিয়া উক্তিবোৰ কৰিছিল সেই সময়ত, যিজন ব্যক্তিয়ে সেই উক্তিবোৰ কৰিছিল তেওঁ মৃত্যুৰ প্ৰতীক্ষণত থাকক বা নাথাকক, আৰু তেওঁৰ মৃত্যুৰ সম্বন্ধে প্ৰশ্ন উঠা কাৰ্য্যবাহীটো যেনেকুৱা প্ৰকৃতিৰেই নহওঁক লাগে।

(২) **অথবা কাৰ্য্যৰ অনুক্ৰমত কৰা হয়** – যেতিয়া উক্তিটো এনে ব্যক্তিৰ দ্বাৰা সাধাৰণ কাৰ্য্যৰ অনুক্ৰমত কৰা হৈছিল, আৰু বিশেষতঃ যেতিয়া ই সাধাৰণ কাৰ্য্যৰ অনুক্ৰমত ৰখা বা বৃত্তিক কৰ্ত্তব্যৰ নিৰ্বহনত ৰখা বহীত তেওঁৰ দ্বাৰা কৰা কোনো প্ৰবিষ্টি বা স্মাৰকলিপি সন্নিবিষ্ট থাকে, বা তেওঁৰ দ্বাৰা স্বাক্ষৰিত কোনো ধন, মাল, প্ৰতিভূতি বা যিকোনো ধৰণৰ সম্পত্তি প্ৰাপ্তিৰ অভিস্বীকৃতিৰ বিষয়ে বা তেওঁৰ দ্বাৰা লিখিত বা স্বাক্ষৰিত বাণিজ্যত ব্যৱহৃত কোনো দস্তাৱেজৰ বিষয়ে বা কোনো পত্ৰৰ তাৰিখৰ বিষয়ে বা তেওঁৰ দ্বাৰা স্বাভাবিকতে দিনাঙ্কিত, লিখিত, বা স্বাক্ষৰিত অন্য দস্তাৱেজৰ বিষয়ে ৰখা বহীবোৰত তেওঁৰ দ্বাৰা কৰা প্ৰবিষ্টি বা স্মাৰকলিপি সন্নিবিষ্ট থাকে।

(৩) **অথবা উক্তিকাৰীৰ স্বাৰ্থৰ বিৰুদ্ধে হয়** – যেতিয়া উক্তিটো উক্তিকাৰীৰ আৰ্থিক বা মালিকী স্বত্ব সম্পৰ্কীয় স্বাৰ্থৰ বিৰুদ্ধে হয় বা যেতিয়া, সঁচা হলে, তাৰ বাবে তেওঁৰ বিৰুদ্ধে দাণ্ডিক অভিযোজন বা ক্ষতিপূৰণৰ বাদ আনিব পৰা যায় বা আনিব পৰা গ'লহেঁতেন।

(৪) **অথবা সাৰ্ব্বজনিক অধিকাৰ বা প্ৰথা বা সাধাৰণ স্বাৰ্থৰ বিষয়ে অভিমত দিয়ে** –যেতিয়া উক্তিটোৱে সাৰ্ব্বজনিকৰ অধিকাৰ বা প্ৰথা বা সাৰ্ব্বজনিক বা সাধাৰণ স্বাৰ্থৰ বিষয়ে এনে কোনো ব্যক্তিৰ অভিমত দিয়ে, যিটোৰ অস্তিত্বৰ বিষয়ে, যদি এইটো থাকিলেহেঁতেন তেওঁ অৱগত হোৱাটো সম্ভৱপৰ হ'লহেঁতেন আৰু যেতিয়া তেনে অধিকাৰ বা প্ৰথা বা বিষয়ৰ বিতৰ্ক উদ্ভৱ হোৱাৰ আগতে সেই উক্তিটো কৰা হৈছিল।

(৫) **অথবা সম্বন্ধৰ অস্তিত্ব সম্পৰ্কীয় হয়** –যেতিয়া উক্তিটো ব্যক্তি সকলৰ মাজত [১][ৰক্ত, বিবাহ বা দত্তক গ্ৰহণৰ দ্বাৰা] হোৱা সম্বন্ধৰ অস্তিত্ব বিষয়ৰ হয়, যাৰ [১][ৰক্ত, বিবাহ বা দত্তক গ্ৰহণৰ দ্বাৰা] হোৱা সম্বন্ধৰ বিষয়ে জানিবলৈ উক্তি কৰা ব্যক্তিজনৰ বিশেষ উপায় আছিল, আৰু যেতিয়া বিবাদীয় প্ৰশ্নটো উত্থাপিত হোৱাৰ পূৰ্ব্বে উক্তিটো কৰা হৈছিল।

(৬) **অথবা পাৰিবাৰিক কাৰ্য্যাৱলী সম্পৰ্কে ইচ্ছাপত্ৰ বা দলিলৰ সম্পৰ্কত হয়** – যেতিয়া উক্তিটো মৃত ব্যক্তিসকলৰ মাজত ৰক্ত, বিবাহ বা দত্তক গ্ৰহণৰ দ্বাৰা হোৱা সম্বন্ধৰ অস্তিত্ব বিষয়ক হয়, আৰু মৃত ব্যক্তিৰ পৰিয়ালৰ কাৰ্য্যাৱলীৰ বিষয়ে কৰা কোনো ইচ্ছাপত্ৰ বা দলিলত বা পুৰুষ নামাত, বা সমাধি পাথৰত, বা পৰিয়ালৰ অঙ্কিত চিত্ৰত বা সাধাৰণতে এনেধৰণৰ উক্তিবোৰ কৰিব পৰা অন্য বস্তুত কৰা হয়, আৰু যেতিয়া এনে ধৰণৰ উক্তি বিবাদীয় প্ৰশ্নটো উত্থাপিত হোৱাৰ আগতে কৰা হৈছিল।

(৭) **অথবা ধাৰা ১৩ৰ (ক) খণ্ডত উল্লিখিত সংব্যৱহাৰ সম্পৰ্কীয় দস্তাৱেজত কৰা হয়** – যেতিয়া উক্তিটো ধাৰা ১৩ৰ খণ্ড (ক)ত উল্লিখিত সংব্যৱহাৰ সম্পৰ্কীয় কোনো দলিল, ইচ্ছাপত্ৰ বা অন্য দস্তাৱেজত অন্তৰ্বিষ্ট থাকে।

(৮) **অথবা কেইবাজনো ব্যক্তিৰ দ্বাৰা কৰা আৰু প্ৰশ্নগত বিষয়টোৰ লগত প্ৰাসঙ্গিক অনুভূতি প্ৰকাশ কৰে** – যেতিয়া উক্তিটো কেইবাজনো ব্যক্তিৰ দ্বাৰা কৰা হৈছিল, আৰু প্ৰশ্নগত বিষয়টোৰ লগত প্ৰাসঙ্গিক তেওঁলোকৰ ফালৰ অনুভূতি বা মনোভাৱ প্ৰকাশ কৰিছিল।

দৃষ্টান্ত

(ক) প্ৰশ্নটো হৈছে 'ক'ক 'খ'ই হত্যা কৰিছিল নেকি ? অথবা 'ক'ৰ মৃত্যু হৈছিল এক সংব্যৱহাৰৰ অনুক্ৰমত প্ৰাপ্ত আঘাতত, যিটোত তাইক বলাৎকাৰ কৰা হৈছিল। প্ৰশ্নটো হৈছে তাইক 'খ'ৰ দ্বাৰা বলাৎকাৰ কৰা হৈছিল নেকি ? অথবা

প্ৰশ্নটো হৈছে 'ক'ক 'খ'ৰ দ্বাৰা এনে পৰিস্থিতিত বধ কৰা হৈছিল নেকি, যে 'ক'ৰ বিধৱাৰ দ্বাৰা 'খ'ৰ বিৰুদ্ধে বাদ অনা হব পাৰে।

১।   ১৮৭২ ৰ ১৮ অধিনিয়মৰ ধাৰা ২ৰ দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত।

'ক'ৰ দ্বাৰা তেওঁৰ মৃত্যুৰ কাৰণ সম্পৰ্কে কৰা উক্তিসমূহ যিবোৰ যথাক্ৰমে বিবেচনাধীন হত্যা, ধৰ্ষণ আৰু অনুযোজ্য দোষৰ উল্লেখ কৰি কৰা হৈছে সেইবোৰ প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

(খ) প্ৰশ্নটো হৈছে 'ক'ৰ জন্ম তাৰিখটোৰ বিষয়ে এজন মৃত শল্য চিকিৎসকৰ কাৰ্য্যানুক্ৰমত নিয়মিত ভাবে ৰখা দিনপঞ্জীৰ প্ৰবিষ্টি এটা, য'ত বৰ্ণনা কৰা হৈছে যে এটা নিৰ্দ্দিষ্ট দিনত তেওঁ 'ক'ৰ মাকক চাইছিল, আৰু তেওঁৰ এটা পুত্ৰ সন্তান প্ৰসৱ কৰাইছিল, সেইটো এটা প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

(গ) প্ৰশ্নটো হৈছে এটা নিৰ্দ্দিষ্ট দিনত 'ক' কলিকতাত আছিলনেকি ? কাৰ্য্যৰ অনুক্ৰমত নিয়মিত ভাবে ৰখা এজন মৃত চলিসিটৰৰ দিনপঞ্জীৰ এটা উক্তি য'ত বৰ্ণনা কৰা হৈছে যে এটা নিৰ্দ্দিষ্ট দিনত চলিচিটৰজনে কলিকতাৰ কোনো এক উল্লিখিত স্থানত 'ক'ক এটা বিনিৰ্দ্দিষ্ট কাৰ্য্যৰ বিষয়ে তেওঁৰ লগত আলোচনা কৰিবলৈ লগ ধৰিছিল, সেইটো এটা প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

(ঘ) প্ৰশ্নটো হৈছে এটা নিৰ্দ্দিষ্ট দিনত এখন জাহাজ বোম্বাই পোতাশ্ৰয়ৰ পৰা ৰাওনা হৈছিলনেকি ? জাহাজখন ভাড়া লোৱা এটা সদাগৰী প্ৰতিষ্ঠানৰ এজন মৃত সদস্যই এটা নিৰ্দ্দিষ্ট দিনত বোম্বাই পোতাশ্ৰয়ৰ পৰা জাহাজখন ৰাওনা হৈছিল বুলি উল্লেখ কৰি তেওঁলোকৰ লণ্ডনস্থ সম্পৰ্কৰক্ষীলৈ, যালৈ মাল প্ৰেৰিত কৰা হৈছিল, লিখা চিঠিখন এটা প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

(ঙ) প্ৰশ্নটো হৈছে কোনো এডোখৰ মাটিৰ বাবে 'ক'ক খাজনা দিয়া হৈছিলনেকি ? 'ক'ৰ এজন মৃত অভিকৰ্ত্তাই তেওঁ 'ক'ৰ হৈ খাজনা গ্ৰহণ কৰিছিল আৰু 'ক'ৰ আদেশত সেই খাজনা ৰাখিছিল বুলি 'ক' লৈ লিখা চিঠিখন প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

(চ) প্ৰশ্নটো হৈছে 'ক' আৰু 'খ' বিধিগত ভাবে বিবাহিত আছিলনেকি ? এজন মৃত পাদুৰীয়ে, তেওঁ এনেকুৱা পৰিস্থিতিৰ অধীনত সিহঁতৰ বিবাহ সম্পন্ন কৰাইছিল যে, উৎসৱটো এটা অপৰাধ হ'লহেঁতেন বুলি কৰা উক্তিটো প্ৰাসঙ্গিক।

(ছ) প্ৰশ্নটো হৈছে, এজন ব্যক্তি 'ক'ই যাক বিচাৰি পাব নোৱাৰি, এটা নিৰ্দ্দিষ্ট দিনত এখন চিঠি লিখিছিল নেকি ? তেওঁৰ দ্বাৰা লিখা চিঠিত যে সেই দিনৰ দিনাঙ্কিত আছিল, সেই তথ্যটো প্ৰাসঙ্গিক।

(জ) প্ৰশ্নটো হৈছে, কোনো এখন জাহাজ ডুবাৰ কাৰণটো কি আছিল ? কেপ্টেইনজনৰ দ্বাৰা যাক উপস্থিত কৰাব নোৱাৰি, কৰা প্ৰতিবাদটো এটা প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

(ঝ) প্ৰশ্নটো হৈছে কোনো এটা নিৰ্দ্দিষ্ট ৰাস্তা সাৰ্ব্বজনিক পথ নেকি ? গাওঁখনৰ মৃত গাওঁবুঢ়া 'ক'ই ৰাস্তাটো সাৰ্ব্বজনিক পথ বুলি কৰা উক্তি, এটা প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

(ঞ) প্ৰশ্নটো হৈছে, কোনো এক নিৰ্দ্দিষ্ট দিনত এখন বিশেষ বজাৰত শস্যৰ দাম কি আছিল ? সাধাৰণভাবে ব্যৱসায়ৰ অনুক্ৰমত এজন মৃত বনিয়াই কৰা দামৰ উক্তিটো এটা প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

(ট) প্ৰশ্নটো হৈছে, মৃত 'ক', 'খ'ৰ পিতৃ আছিল নেকি ? 'খ' তেওঁৰ পুত্ৰ বুলি 'ক'ই কৰা উক্তিটো এটা প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

(ঠ) প্ৰশ্নটো হৈছে, 'ক'ৰ জন্ম তাৰিখটো কি আছিল ? 'ক'ৰ মৃত পিতৃয়ে 'ক' এটা নিৰ্দ্দিষ্ট দিনত জন্মাৰ কথা ঘোষণা কৰি বন্ধুলৈ দিয়া এখন চিঠি প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

(ড) প্ৰশ্নটো হৈছে 'ক' আৰু 'খ'ৰ বিয়া হৈছিলনেকি, আৰু যদি হৈছিল, কেতিয়া ? 'খ'ৰ মৃত পিতৃ 'গ'ই তেওঁৰ জীয়েকৰ 'ক'ৰ লগত এটা নিৰ্দ্দিষ্ট দিনত বিয়া হোৱা বুলি এখন স্মাৰক বহীত কৰা প্ৰবিষ্টিটো এটা প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

(ঢ) এখন দোকানৰ খিৰিকীত অভিদৰ্শিত কোনো অঙ্কিত ব্যঙ্গচিত্ৰত অভিব্যক্ত অপবাদ লিখনৰ বাবে 'ক'ই 'খ'ৰ ওপৰত এটা গোচৰ তৰিছে। প্ৰশ্নটো হৈছে, ব্যঙ্গচিত্ৰৰ সাদৃশ্য আৰু তাৰ অপবাদমূলক চৰিত্ৰৰ সম্পৰ্কত। দৰ্শকৰ কোনো দলে সেই বিষয়ত কৰা মন্তব্য প্ৰমাণিত কৰিব পাৰে।

৩৩। কোনো সাক্ষ্যত কথিত তথ্যৰ সত্যতা পৰৱৰ্ত্তী কাৰ্য্যবাহীত প্ৰমাণ কৰিবৰ বাবে সেই সাক্ষ্যৰ প্ৰাসঙ্গিকতা – কোনো এজন সাক্ষীয়ে এটা ন্যায়িক কাৰ্য্যবাহীত, অথবা বিধিৰ দ্বাৰা সাক্ষ্য লবলৈ প্ৰাধিকৃত কোনো ব্যক্তিৰ আগত দিয়া সাক্ষ্য, এটা পৰৱৰ্ত্তী কাৰ্য্যবাহীত অথবা সেই একেটা ন্যায়িক কাৰ্য্যবাহীৰ, পিচৰ পৰ্য্যায়ত তেওঁ তাত কোৱা তথ্যৰ সত্যতা প্ৰমাণ কৰাৰ প্ৰয়োজনাৰ্থে প্ৰাসঙ্গিক হয়, যেতিয়া সাক্ষীজনৰ মৃত্যু হয় অথবা তেওঁক বিচাৰি পাব নোৱাৰি অথবা তেওঁ সাক্ষ্য দিবলৈ অসমৰ্থ অথবা প্ৰতিপক্ষৰ দ্বাৰা তেওঁক আতৰাই ৰখা হয় অথবা যদি কিছু পৰিমাণৰ বিলম্ব বা ব্যয় বিনা যিটো বাদটোৰ পৰিস্থিতিত ন্যায়ালয়ে অযুক্তিকৰ বুলি বিবেচনা কৰে, তেওঁৰ উপস্থিতি পাব নোৱাৰি ঃ

পৰন্তু সেইটো তেতিয়া হব যেতিয়া –

কাৰ্য্যবাহীটো একে পক্ষগণৰ বা তেওঁলোকৰ স্বাৰ্থৰ প্ৰতিনিধি বিলাকৰ মাজত হৈছিল ;

প্ৰথম কাৰ্য্যবাহীত প্ৰতিপক্ষই জেৰা কৰাৰ অধিকাৰ আৰু সুবিধা পাইছিল ;

বিবাদ্যক প্ৰশ্নটো প্ৰথমটোত দ্বিতীয় কাৰ্য্যবাহীটোৰ দৰে সাৰতঃ একেই আছিল।

স্পষ্টীকৰণ – দাণ্ডিক বিচাৰ বা তদন্ত এই ধাৰাৰ অৰ্থৰ ভিতৰত অভিযোজক আৰু অভিযুক্তৰ মাজত হোৱা কাৰ্য্যবাহী বুলি গণ্য হব।

বিশেষ পৰিস্থিতিৰ অধীনত কৰা উক্তিবোৰ

৩৪। [1] **[এখন ইলেকট্ৰ'নিক প্ৰপত্ৰত অনুৰক্ষণ কৰাবোৰক অন্তৰ্ভুক্ত কৰি হিচাপৰ বহীৰ প্ৰবিষ্টিবোৰ] কেতিয়া প্ৰাসঙ্গিক – হিচাপৰ বহীত** ব্যৱসায়ৰ অনুক্ৰমত ৰখা প্ৰবিষ্টিবোৰ প্ৰাসঙ্গিক, যেতিয়াই সেইবোৰত ন্যায়ালয়ে তদন্ত কৰিব লগা বিষয়টো উল্লেখ থাকে, কিন্তু কোনো ব্যক্তিক দায়বদ্ধ কৰিবলৈ অকলে এনে উক্তিবোৰ পৰ্য্যাপ্ত সাক্ষ্য নহব।

দৃষ্টান্ত

১০০০ টকাৰ বাবে 'ক'ই 'খ'ৰ ওপৰত বাদ কৰিছে আৰু তেওঁৰ হিচাপৰ বহীত সেই টকাখিনিৰ বাবে 'খ' যে তেওঁৰ ওচৰত ঋণী সেইটো দেখুওৱা প্ৰবিষ্টিবোৰ দেখুৱাইছে। এই প্ৰবিষ্টিবোৰ প্ৰাসঙ্গিক, কিন্তু অন্য সাক্ষ্য নোহোৱাকৈ থকাটো প্ৰমাণ কৰিবলৈ ই পৰ্য্যাপ্ত সাক্ষ্য নহয়।

৩৫। **কৰ্ত্তব্য সম্পাদন কৰোতে লোক [2][ৰেকৰ্ড বা ইলেকট্ৰ'নিক ৰেকৰ্ডৰ] প্ৰবিষ্টিবোৰৰ প্ৰাসঙ্গিকতা** – কোনো লোক বা অন্যান্য চৰকাৰী বহী, পঞ্জী বা [2][ৰেকৰ্ড বা ইলেকট্ৰ'নিক ৰেকৰ্ড] ত কোনো এটা বিবাদ্যক তথ্য বা প্ৰাসঙ্গিক তথ্যৰ বৰ্ণনা কৰি আৰু লোক সেৱকৰ দ্বাৰা তেওঁ পদীয় কৰ্ত্তব্য নিৰ্বহন কৰা, বা আন কোনো ব্যক্তিৰ দ্বাৰা, যি দেশত এনে বহী বা অভিলেখ ৰখা হৈছে সেই দেশৰ বিধিৰ দ্বাৰা বিশেষভাবে নিৰ্দ্দেশিত কৰ্ত্তব্য পালন কৰোতে কৰা প্ৰবিষ্টি স্বয়ং প্ৰাসঙ্গিক।

৩৬। **মেপ, চাৰ্ট আৰু নক্সাত থকা উক্তিবোৰৰ প্ৰাসঙ্গিকতা** – সাধাৰণতে সাৰ্বজনিক বিক্ৰীৰ বাবে প্ৰস্থাপিত প্ৰকাশিত মেপ বা চাৰ্টত বা [3] [কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰৰ বা কোনো ৰাজ্য চৰকাৰৰ] প্ৰাধিকাৰৰ অধীনত তৈয়াৰ কৰা মেপ বা নক্সাত, তেনে মেপ, চাৰ্ট বা নক্সাত স্বাভাবিকতে প্ৰতিৰূপিত বা বৰ্ণিত বস্তুবোৰৰ বিষয়ে, বিবাদ্যক তথ্য বা প্ৰাসঙ্গিক তথ্যৰ উক্তি কৰিলে সেইবোৰ স্বয়ং প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

৩৭। **কোনো অধিনিয়ম বা অধিসূচনাত অন্তৰ্বিষ্ট সাৰ্বজনিক প্ৰকৃতিৰ তথ্যৰ উক্তিৰ প্ৰাসঙ্গিকতা** – যেতিয়া ন্যায়ালয়ে কোনো সাৰ্বজনিক প্ৰকৃতিৰ তথ্যৰ অস্তিত্বৰ বিষয়ত এটা অভিমত গঠন কৰিব লগা হয় তেতিয়া [4][বৃটিছ যুক্তৰাজ্যৰ] সংসদৰ কোনো অধিনিয়মত বা কোনো [5] [কেন্দ্ৰীয় অধিনিয়ম] প্ৰাসঙ্গিক অধিনিয়ম বা [6] ৰাজ্যৰ অধিনিয়মত বা চৰকাৰী ৰাজপত্ৰত প্ৰকাশিত কোনো চৰকাৰী অধিসূচনা বা ইংলণ্ডৰ ৰাজপ্ৰতিনিধিৰ দ্বাৰা জাৰি কৰা অধিসূচনাত বা লণ্ডন গেজেট বা মহামান্য বৃটিছ সম্ৰাটৰ কোনো ডমিনিয়ন, উপনিবেশ, বা দখলাধীন ক্ষেত্ৰ চৰকাৰী ৰাজপত্ৰ বুলি তাৎপৰ্য্যিত যিকোনো মুদ্ৰিত পত্ৰত অন্তৰ্বিষ্ট পৰিবৰ্ণনাত কৰা ইয়াৰ কোনো উক্তি প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

৭[X X X X]

৩৮। **বিধি পুস্তকত অন্তৰ্বিষ্ট কোনো বিধি সম্পৰ্কীয় উক্তিবোৰৰ প্ৰাসঙ্গিকতা** – যেতিয়া ন্যায়ালয়ে কোনো দেশৰ বিধিৰ বিষয়ে এটা অভিমত গঠন কৰিবলগীয়া হয়, তেতিয়া তেনে দেশৰ চৰকাৰৰ প্ৰাধিকাৰৰ অধীনত মুদ্ৰিত বা প্ৰকাশিত হোৱা বুলি তাৎপৰ্য্যিত আৰু এনে কোনো বিধি অন্তৰ্ভুক্ত থকা কোনো পুস্তকত অন্তৰ্বিষ্ট এনে বিধি বিষয়ৰ কোনো উক্তি আৰু তেনে দেশৰ ন্যায়ালয়ৰ বিনিৰ্ণয় ৰিপোৰ্ট বুলি তাৎপৰ্য্যিত কোনো পুস্তকত অন্তৰ্বিষ্ট তেনে বিনিৰ্ণয়ৰ ৰিপোৰ্ট প্ৰাসঙ্গিক।

১। ২০০০ ৰ অধিনিয়মৰ ২১ ৰ ধাৰা ৯২ আৰু অনুসূচী II ৰ দ্বাৰা ''হিচাবৰ বহীৰ প্ৰৱিষ্টি'' স্থানত প্ৰতিষ্ঠাপিত (১৭-১০-২০০০ ৰ পৰা প্ৰভাৱী হোৱাকৈ।

২। উক্ত অধিনিয়মৰ একে ধাৰা আৰু অনুসূচীৰ দ্বাৰা ৰেকৰ্ডৰ স্থানত প্ৰতিষ্ঠাপিত।

৩। বিধি অনুকূলন আদেশ, ১৯৪৮ ৰ দ্বাৰা ''বৃটিছ ভাৰতৰ চৰকাৰ'' ৰ স্থানত প্ৰতিষ্ঠাপিত।

৪। বিধি অনুকূলন আদেশ, ১৯৫০ ৰ দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত।

৫। ''সপৰিষদ গৱৰ্ণৰ জেনেৰেলৰ বা মাদ্ৰাজ, অথবা বোম্বাইৰ সপৰিষদ গৱৰ্ণৰৰ বা বঙ্গৰ সপৰিষদ লেফটেনেণ্ট গৱৰ্ণৰৰ অধিনিয়ম বা ভাৰতৰ ৰাজপত্ৰত প্ৰকাশিত হব লগা চৰকাৰৰ অধিসূচনা বা কোনো স্থানীয় চৰকাৰৰ ৰাজপত্ৰত বা লণ্ডন ৰাজপত্ৰ অথবা মহাৰানীৰ কোনো উপনিবেশ বা অধিকাৰাধীন ক্ষেত্ৰত চৰকাৰী ৰাজপত্ৰ বুলি তাৎপৰ্য্যিত কোনো মুদ্ৰিত পত্ৰ প্ৰাসঙ্গিক তথ্য'' এই পদ সমূহ সংশোধন অনুক্ৰমত ১৯১৪ ৰ অধিনিয়ম, ১০ বিধি অনুকূলন আদেশ, ১৯৩৭, বিধি অনুকূলন আদেশ ১৯৪৮ আৰু বিধি অনুকূলন আদেশ, ১৯৫০ ৰ দ্বাৰা ক্ৰমান্বয়ে সংশোধিত হৈ উপৰোক্ত পাঠত পৰিণত হৈছে।

৬। ১৯৫১ ৰ অধিনিয়ম ৩, ধাৰা ৩ আৰু অনুসূচীৰ দ্বাৰা ''ভাগ''ক ৰাজ্য বা ভাগ -'গ' ৰাজ্যৰ বিধান মণ্ডলৰ অধিনিয়মৰ স্থানত প্ৰতিষ্ঠাপিত।

৭। শেষৰ দফাটো ১৯১৪ চনৰ ১০ নং অধিনিয়মৰ দ্বাৰা লোপ কৰা হৈছে।

এটা উক্তিৰ কিমানখিনি প্ৰমাণ কৰিব লাগিব

[1][৩৯। **যেতিয়া কোনো উক্তি, কথোপকথন, দস্তাৱেজ, ইলেকট্ৰ'নিক ৰেকৰ্ড, পুস্তক বা কোনো এলানি চিঠি বা কাগজ পত্ৰৰ অংশীভূত হয় তেতিয়া কি সাক্ষ্য দিব লাগিব** -- কোনো উক্তি যিটোৰ সাক্ষ্য দিয়া হৈছে সেইটো যেতিয়া কোনো দীঘলীয়া উক্তিৰ বা কোনো কথোপকথনৰ অংশীভূত বা এখন অকলে থকা দস্তাৱেজৰ অংশীভূত হয়, বা কোনো দস্তাৱেজত অন্তৰ্বিষ্ট থাকে বা কোনো ইলেকট্ৰ'নিক ৰেকৰ্ডৰ ভাগত অন্তৰ্বিষ্ট থাকে যিখন কোনো পুস্তক, বা এলানি সংযোজিত চিঠি বা কাগজপত্ৰৰ অংশীভূত হয়, তেতিয়া সেই বিশেষ বাদটোৰ পৰিস্থিতিত উক্তিটোৰ প্ৰকৃতি আৰু প্ৰভাৱ আৰু যিবোৰ পৰিস্থিতিত দিয়া হৈছিল সেই সকলোবোৰ সম্পূৰ্ণকৈ বুজিবৰ বাবে ন্যায়ালয়ে সেই উক্তিৰ যিমানখিনি কথোপকথন দস্তাৱেজ, ইলেকট্ৰ'নিক ৰেকৰ্ড, পুস্তক, অথবা চিঠি বা কাজগপত্ৰলানিৰ প্ৰয়োজনীয় বুলি বিবেচনা কৰে, ঠিক সিমানখিনিহে সাক্ষ্য দিব লাগিব, তাৰ অধিক নহয়।]

ন্যায়ালয়ৰ নিৰ্ণয় কেতিয়া প্ৰাসঙ্গিক

৪০। **দ্বিতীয় বাদ বা বিচাৰ বাৰণাৰ্থে পূৰ্ব্বৰ নিৰ্ণয়বোৰ প্ৰাসঙ্গিক** – কোনো বাদৰ নিৰ্ণয়, আদেশ বা ডিক্ৰীৰ যি অস্তিত্বই বিধিৰ দ্বাৰা কোনো ন্যায়ালয়ক কোনো বাদৰ সংজ্ঞান লোৱাৰ পৰা বা বিচাৰ কৰাৰ পৰা বাৰণ কৰে, সেইটো প্ৰাসঙ্গিক তথ্য যেতিয়া এনে ন্যায়ালয়ে এনে বাদৰ সংজ্ঞান লোৱা বা বিচাৰ কৰা উচিত হব নে নহব এই বিষয়ে প্ৰশ্ন উঠে।

৪১। **প্ৰবেট আদি বিষয়ক অধিকাৰিতাৰ কোনো কোনো নিৰ্ণয়ৰ প্ৰাসঙ্গিকতা** – প্ৰবেট, বৈবাহিক, নৌ অধিকৰণ বা দেউলীয়া বিষয়ক অধিকাৰিতাৰ প্ৰয়োগত কোনো সক্ষম ন্যায়ালয়ে দিয়া কোনো চূড়ান্ত নিৰ্ণয়, আদেশ বা ডিক্ৰী যিকোনো ব্যক্তিক কোনো বৈধিক সত্তা প্ৰদান কৰে, বা তেওঁৰ পৰা হৰণ কৰে, বা যি কোনো ব্যক্তিক কোনো এনে সত্তাৰ হক্‌দাৰ বুলি বা কোনো বিনিৰ্দ্দিষ্ট বস্তুৰ হক্‌দাৰ বুলি, কোনো বিনিৰ্দ্দিষ্ট ব্যক্তিৰ বিৰুদ্ধে নহয়, সম্পূৰ্ণ ৰূপে ঘোষণা কৰে সেইটো প্ৰাসঙ্গিক হয় যেতিয়া এনে বৈধিক সত্তাৰ অস্তিত্ব বা এনে কোনো ব্যক্তিৰ এনে কোনো বস্তুৰ ওপৰত হক্ প্ৰাসঙ্গিক হয়।

এনেকুৱা নিৰ্ণয়, আদেশ বা ডিক্ৰী ইয়াৰ নিশ্চায়ক প্ৰমাণ হব যে –

যেতিয়া এনে নিৰ্ণয়, আদেশ বা ডিক্ৰী প্ৰৱৰ্ত্তিত হৈছিল তাৰ দ্বাৰা প্ৰদান কৰা বৈধিক সত্তা সেই সময়ত প্ৰোদভূত হৈছিল ;

কোনো বৈধিক সত্তা যিটোৰ বাবে এনে কোনো ব্যক্তি হক্‌দাৰ হয় বুলি ই ঘোষণা কৰে, সেই ব্যক্তিৰ প্ৰতি যেতিয়া এনে নিৰ্ণয় [2][আদেশ বা ডিক্ৰীয়ে] তেনে ব্যক্তিৰ প্ৰতি প্ৰোদভূত হোৱা বুলি ঘোষণা কৰে সেই সময়ত প্ৰোদভূত হৈছিল ;

কোনো বৈধিক সত্তা যিটো ই কোনো এনে ব্যক্তিৰ পৰা হৰণ কৰে সেইটো সেই নিৰ্ণয় [2][আদেশ বা ডিক্ৰী] য়ে অন্ত হৈছিল বা হোৱা উচিত বুলি ঘোষণা কৰিছিল সেই সময়ত সেইটো অন্ত হৈছিল ;

আৰু কোনো বস্তু যিটোৰ প্ৰতি কোনো ব্যক্তি তেনেদৰে হক্‌দাৰ হোৱা বুলি ই ঘোষণা কৰে সেইটো সেই সময়ত সেই ব্যক্তিৰ সম্পত্তি আছিল যিটো এনে নিৰ্ণয় [2][আদেশ বা ডিক্ৰী] য়ে এইটো তেওঁৰ সম্পত্তি আছিল বা তেওঁৰ থকা উচিত বুলি ঘোষণা কৰে।

৪২। **ধাৰা ৪১ ত উল্লিখিতবোৰৰ বাহিৰে আন নিৰ্ণয়, আদেশ বা ডিক্ৰীবোৰত প্ৰাসঙ্গিকতা আৰু প্ৰভাৱ** – ধাৰা ৪১ত উল্লিখিতবোৰৰ বাহিৰে আন নিৰ্ণয়, আদেশ বা ডিক্ৰীবোৰ প্ৰাসঙ্গিক হয় যদি সেইবোৰ তদন্তটো প্ৰাসঙ্গিক কোনো সাৰ্বজনিক প্ৰকৃতিৰ বিষয় সম্বন্ধীয় হয় ; কিন্তু এনে নিৰ্ণয়, আদেশ বা ডিক্ৰী এনে বিলাক কথাৰ নিশ্চায়ক প্ৰমাণ নহয় যি বিলাকৰ বিষয়ে তাত বিবৃত কৰে।

দৃষ্টান্ত

'ক' ই তেওঁৰ মাটিত অনধিকাৰ প্ৰবেশ কৰাৰ বাবে 'খ' ৰ ওপৰত গোচৰ তৰে। 'খ' ই সেই মাটিৰ ওপৰত এটা সাৰ্বজনিক পথাধিকাৰৰ অস্তিত্বৰ বিষয়ে অভিকথন কৰে যিটো 'ক' ই অস্বীকাৰ কৰে।

'ক' ই 'গ' ৰ ওপৰত সেই মাটিত অনধিকাৰ প্ৰবেশ কৰা বুলি কৰা গোচৰত, যিটো 'গ' ই সেই একে পথাধিকাৰৰ অস্তিত্বটো অভিকথন কৰিছিল, বিবাদীৰ অনুকূলে থকা ডিক্ৰীটো প্ৰাসঙ্গিক কিন্তু এইটো নিশ্চায়ক প্ৰমাণ নহয় যে পথাধিকাৰ আছে।

৪৩। **ধাৰা ৪০ পৰা ৪২ লৈকে উল্লিখিতবোৰৰ বাহিৰে অন্য নিৰ্ণয় আদি কেতিয়া প্ৰাসঙ্গিক** – ধাৰা সমূহ ৪০, ৪১ আৰু ৪২ ত উল্লিখিতবোৰৰ বাহিৰে অন্য নিৰ্ণয়, আদেশ বা ডিক্ৰীবোৰ অপ্ৰাসঙ্গিক, যদিহে তেনেকুৱা নিৰ্ণয়, আদেশ বা ডিক্ৰীৰ অস্তিত্বটো কোনো বিবাদ্যক তথ্য নহয় বা এই অধিনিয়মৰ অন্য কোনো উপবন্ধৰ অধীনত প্ৰাসঙ্গিক নহয়।

দৃষ্টান্ত

(ক) 'ক' আৰু 'খ' ই তেওঁলোকৰ প্ৰত্যেকৰে ওপৰত প্ৰতিফলন কৰা এটা অপবাদৰ বাবে পৃথক পৃথককৈ 'গ' ৰ ওপৰত গোচৰ তৰিলে, 'গ' ই প্ৰত্যেকটো গোচৰতে কলে যে অপবাদজনক বুলি অভিকথিত বিষয়টো সত্য আৰু পৰিস্থিতিবোৰ এনে যে প্ৰত্যেকটো গোচৰতে সম্ভৱতঃ এইটো সত্য, বা কোনোটোৱেই সত্য নহয়।

১। ২০০০ ৰ অধিনিয়মৰ ২১ৰ ধাৰা ৯২ আৰু অনুসূচীৰ IIৰ দ্বাৰা ধাৰা ৩৯ৰ স্থানত প্ৰতিষ্ঠাপিত (১৭-১০-২০০০ৰ পৰা প্ৰভাৱী হোৱাকৈ)।

২। ১৮৭২ ৰ ১৮ অধিনিয়মৰ ধাৰা ৩ৰ দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত।

'গ' ই তেওঁৰ ঔচিত্য প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ অপাৰগ হোৱাৰ কাৰণে 'গ' ৰ বিৰুদ্ধে ক্ষতিৰ বাবে 'ক' ই এটা ডিক্ৰী পালে। এই তথ্যটো 'খ' আৰু 'গ' ৰ মাজত অপ্ৰাসঙ্গিক।

(খ) 'ক' ৰ স্ত্ৰী 'গ' ৰ সৈতে ব্যভিচাৰ কৰাৰ বাবে 'ক' ই 'খ'ক অভিযোজন কৰে।

'গ' যে 'ক' ৰ স্ত্ৰী সেইটো 'খ' ই নুই কৰিলে, কিন্তু ন্যায়ালয়ে ব্যভিচাৰৰ বাবে 'খ' ক দোষী সাব্যস্ত কৰিলে।

পিচত 'ক' ৰ জীৱন কালতে 'খ' ক বিয়া কৰাত দ্বিবিবাহৰ বাবে 'গ'ক অভিযোজিত কৰা হ'ল। 'গ' ই কয় যে তেওঁ কেতিয়াও 'ক' ৰ স্ত্ৰী নাছিল।

'খ' ৰ বিৰুদ্ধে দিয়া নিৰ্ণয়টো 'গ' ৰ বিৰুদ্ধে অপ্ৰাসঙ্গিক।

(গ) 'ক' ই তেওঁৰ পৰা গৰু এজনী চুৰি কৰা বাবে 'খ' ক অভিযোজন কৰে। 'খ' দোষী সাব্যস্ত হ'ল।

'ক' ই তাৰ পিছত যিজনী গৰু 'খ' ই দোষী সাব্যস্ত হোৱাৰ আগেয়ে তেওঁক বিক্ৰী কৰিছিল, সেই গৰুজনীৰ বাবে 'গ' ৰ ওপৰত বাদ তৰিলে।

'খ' ৰ বিৰুদ্ধে দিয়া নিৰ্ণয়টো 'ক' আৰু 'গ' ৰ মাজত অপ্ৰাসঙ্গিক।

(ঘ) 'খ' ৰ বিৰুদ্ধে 'ক' ই মাটিৰ দখলৰ বাবে এটা ডিক্ৰী লাভ কৰিলে পৰিণামত 'খ' ৰ পুতেক 'গ' ই 'ক' ক হত্যা কৰে।

অপৰাধৰ হেতু দেখুওৱা বাবে নিৰ্ণয়টোৰ অস্তিত্ব প্ৰাসঙ্গিক।

[১] [(ঙ) চুৰিৰ বাবে আৰু পূৰ্ব্বেও চুৰি অপৰাধত দোষী সাব্যস্ত হোৱা বুলি 'ক' অভিযুক্ত হৈছে –

পূৰ্ব্বৰ দোষী সাব্যস্ত হোৱাটো বিবাদ্যক তথ্য হিচাবে প্ৰাসঙ্গিক।

(চ) 'খ' ৰ হত্যাৰ বাবে 'ক' ৰ বিচাৰ হৈছে। এই তথ্যটো যে 'খ' ই 'ক' ক অপমান কৰাৰ বাবে অভিযোজিত কৰিছিল আৰু যে 'ক' দোষী সাব্যস্ত আৰু দণ্ডিত হৈছিল ধাৰা ৮ ৰ অধীনত বিবাদ্যক তথ্যৰ হেতু দেখুৱাবৰ বাবে প্ৰাসঙ্গিক।

৪৪। **নিৰ্ণয় লাভ কৰোতে কৰা প্ৰতাৰণা বা দুৰভিসন্ধি বা ন্যায়ালয়ৰ অক্ষমতা প্ৰমাণ কৰিব পাৰি** – বাদ বা অন্য কাৰ্য্যবাহীৰ যি কোনো পক্ষই যি কোনো নিৰ্ণয়, আদেশ বা ডিক্ৰী যিটো ধাৰা ৪০, ৪১ বা ৪২ ৰ অধীনত প্ৰাসঙ্গিক আৰু প্ৰতিপক্ষৰ দ্বাৰা প্ৰমাণিত হৈছে, সেইটো প্ৰদান কৰিবলৈ সক্ষম নোহোৱা কোনো ন্যায়ালয়ৰ দ্বাৰা প্ৰদত্ত হৈছিল বা প্ৰতাৰণা বা দুৰভিসন্ধিৰ দ্বাৰা লাভ কৰা হৈছিল বুলি দেখুৱাব পাৰে।

তৃতীয় ব্যক্তিসকলৰ অভিমতবোৰ কেতিয়া প্ৰাসঙ্গিক

৪৫। **বিশেষজ্ঞসকলৰ অভিমতবোৰ** – যেতিয়া ন্যায়ালয়ে বিদেশী বিধি বা বিজ্ঞান বা কলাৰ, কোনো বিষয়ৰ ওপৰত, বা হস্তলিপিৰ [২][বা আঙুলিৰ চাপ] ৰ অভিন্নতাৰ বিষয়ে কোনো অভিমত গঢ়িব লগা হয় তেতিয়া তেনে বিদেশী বিধি, বিজ্ঞান বা কলাত, [৩] [বা হস্তলিপি [২][বা আঙুলিৰ চাপ] ৰ অভিন্নতা বিষয়ক প্ৰশ্নবোৰত] বিশেষভাবে পাৰদৰ্শিতা থকা ব্যক্তিৰ অভিমতবোৰ প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

এনে ব্যক্তি সকলক বিশেষজ্ঞ বোলা হয়।

দৃষ্টান্ত

(ক) প্ৰশ্ন হৈছে 'ক' ৰ মৃত্যু বিহৰ দ্বাৰা ঘটোৱা হৈছিল নেকি ?

যি বিহৰ দ্বাৰা 'ক' ৰ মৃত্যু হৈছে বুলি ধৰি লোৱা হৈছে সেই বিহে জন্মোৱা লক্ষণবোৰৰ বিষয়ে বিশেষজ্ঞই দিয়া অভিমতবোৰ প্ৰাসঙ্গিক।

(খ) প্ৰশ্ন হৈছে 'ক' ই কোনো এটা কাৰ্য্য কৰাৰ সময়ত মানসিক অসুস্থতাৰ বাবে সেই কাৰ্য্যৰ প্ৰকৃতি বা যিটো তেওঁ কৰি আছিল সেইটো দোষণীয় বা বিধিৰ প্ৰতিকূলে আছিল বুলি তেওঁ জানিবলৈ অসমৰ্থ আছিল নেকি ?

'ক'ৰ দ্বাৰা প্ৰদৰ্শিত লক্ষণবোৰ সাধাৰণতে মানসিক অসুস্থতাৰ নিদৰ্শন হয়নে নহয় আৰু তেনেকুৱা মানসিক অসুস্থতাই মানুহক তেওঁলোকে কৰা কামৰ প্ৰকৃতি বা তেওঁলোকে যি কৰিছে সেইটো দোষণীয় বা বিধিৰ প্ৰতিকূল হয় বুলি আনিবলৈ অসমৰ্থ কৰে নে নাই এই প্ৰশ্নটোৰ ওপৰত দিয়া বিশেষজ্ঞৰ অভিমতবোৰ প্ৰাসঙ্গিক।

১। ১৮৯১ ৰ অধিনিয়ম সংখ্যা ৩ ৰ ধাৰা ৫ ৰ দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত।

২। ১৮৯৯ ৰ অধিনিয়ম সংখ্যা ৫ ৰ ধাৰা ৩ ৰ দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত।

৩। ১৮৭২ ৰ অধিনিয়ম সংখ্যা ১৮ৰ ধাৰা ৪ৰ দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত।

(গ) প্ৰশ্ন হৈছে, কোনো এখন নিৰ্দ্দিষ্ট দস্তাৱেজ 'ক' ৰ দ্বাৰা লিখিত হৈছিল নেকি ? অন্য এখন দস্তাৱেজ দাখিল কৰা হৈছে যিখন 'ক' ৰ দ্বাৰা লিখিত বুলি প্ৰমাণিত বা স্বীকৃত হৈছে।

দুয়োখন দস্তাৱেজ একেজন ব্যক্তি বা বিভিন্ন ব্যক্তিৰ দ্বাৰা লিখিত হয় নে নহয় এই প্ৰশ্নটোৰ ওপৰত দিয়া বিশেষজ্ঞৰ অভিমতবোৰ প্ৰাসঙ্গিক।

[১][**৪৫ক। ইলেকট্ৰ'নিক সাক্ষ্যৰ পৰীক্ষকৰ অভিমত** – যেতিয়া এটা কাৰ্য্যবাহীত ন্যায়ালয়ে কোনো কম্পিউটাৰ সম্পদা বা কোনো আন ইলেকট্ৰ'নিক বা ডিজিটেল প্ৰপত্ৰত সংপ্ৰেৰিত বা সংগৃহীত কোনো তথ্য সম্পৰ্কীয় কোনো বিষয়ৰ ওপৰত এটা অভিমত গঠন কৰে, তথ্য প্ৰযুক্তি বিজ্ঞান অধিনিয়ম, ২০০০ৰ ধাৰা ৭৯ কত নিৰ্দেশিত ইলেকট্ৰ'নিক সাক্ষ্যৰ পৰীক্ষকৰ অভিমতটো প্ৰাসঙ্গিক তথ্য হয়। **২০০০ৰ ২১**

স্পষ্টীকৰণ – এই ধাৰাৰ প্ৰয়োজনাৰ্থে, ইলেকট্ৰ'নিক সাক্ষ্যৰ পৰীক্ষকজন এজন দক্ষ ব্যক্তি হব।]

৪৬। **বিশেষজ্ঞসকলৰ অভিমতৰ লগত যোগসূত্ৰ থকা তথ্যবোৰ** – তথ্যবোৰ অন্যথা প্ৰাসঙ্গিক নহলেও প্ৰাসঙ্গিক হয় যদি সেইবোৰে বিশেষজ্ঞ সকলৰ অভিমতবোৰ সমৰ্থন কৰে বা সেইবোৰৰ লগত অসঙ্গত হয়, যেতিয়া তেনেকুৱা অভিমতবোৰ প্ৰাসঙ্গিক হয়।

দৃষ্টান্ত

(ক) প্ৰশ্ন হৈছে 'ক' ৰ মৃত্যু এটা নিৰ্দ্দিষ্ট বিহৰ দ্বাৰা সংঘটিত হৈছিল নেকি ?

অন্য ব্যক্তিসকলে যি সকলক সেই বিহেৰে বিহ দিয়া হৈছিল, প্ৰদৰ্শন কৰা নিৰ্দ্দিষ্ট লক্ষণবোৰ, যিবোৰ বিশেষজ্ঞ সকলে সেই বিহৰ লক্ষণ হয় বুলি প্ৰতিজ্ঞাত কৰে বা প্ৰত্যাখ্যান কৰে সেই তথ্যটো প্ৰাসঙ্গিক।

(খ) প্ৰশ্ন হৈছে কোনো এটা পোতাশ্ৰয় এখন নিৰ্দ্দিষ্ট সামুদ্ৰিক প্ৰাচীৰৰ দ্বাৰা বাধা প্ৰাপ্ত হৈছিল নেকি ?

একেদৰে অৱস্থিত আন পোতাশ্ৰয়বোৰত, য'ত তেনে সামুদ্ৰিক প্ৰাচীৰ নাছিল, প্ৰায় সেই একে সময়তে যে বাধা প্ৰাপ্ত হবলৈ আৰম্ভ হৈছিল এই তথ্যটো প্ৰাসঙ্গিক।

৪৭। **হস্তলিপি সম্পৰ্কে অভিমত কেতিয়া প্ৰাসঙ্গিক** – যেতিয়া ন্যায়ালয়ে কোনো এজন ব্যক্তিৰ বিষয়ে যাৰ দ্বাৰা কোনো এখন দস্তাৱেজ লিখিত বা স্বাক্ষৰিত হৈছিল নে নাই বুলি এটা অভিমত গঢ়িব লগা হয়, তেতিয়া যাৰ দ্বাৰা সেইখন লিখিত বা স্বাক্ষৰিত বুলি ধাৰণা কৰা হৈছে, তেনে ব্যক্তিৰ হস্তলিপিৰ সৈতে পৰিচিত কোনো ব্যক্তিয়ে সেইখন সেই ব্যক্তিজনৰ দ্বাৰা লিখিত বা স্বাক্ষৰিত হৈছিল বা হোৱা নাছিল বুলি দিয়া অভিমতটো এটা প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

স্পষ্টীকৰণ – কোনো ব্যক্তিক কোনো এজন ব্যক্তিৰ হস্তলিপিৰ সৈতে পৰিচিত বুলি কোৱা হয়, যেতিয়া তেওঁ সেই ব্যক্তিজনে লিখা দেখিছে বা তেওঁ নিজে বা তেওঁৰ প্ৰাধিকাৰৰ অধীনত লিখিত আৰু সেই ব্যক্তিজনলৈ সম্বোধিত দস্তাৱেজৰ প্ৰত্যুত্তৰত, সেই ব্যক্তিৰ দ্বাৰা লিখিত বুলি তাৎপৰ্য্যিত দস্তাৱেজ পাইছে বা যেতিয়া ব্যৱসায়ৰ সাধাৰণ অনুক্ৰমত, সেই ব্যক্তিৰ দ্বাৰা লিখিত বুলি তাৎপৰ্য্যিত দস্তাৱেজ স্বাভাৱিকতে তেওঁৰ ওচৰত উপস্থাপিত কৰা হয়।

দৃষ্টান্ত

প্ৰশ্ন হৈছে প্ৰদত্ত চিঠি এখন লণ্ডনৰ সদাগৰ 'ক' ৰ হস্তলিপিৰ হয়নে নহয়। 'খ' এজন কলিকতাৰ সদাগৰ, যি 'ক' লৈ সম্বোধন কৰি কিছুমান চিঠি লিখিছিল আৰু তেওঁ লিখা বুলি তাৎপৰ্য্যিত চিঠিবোৰ পাইছিল। 'খ' ৰ কেৰাণী 'গ' যাৰ কৰ্ত্তব্য আছিল 'খ' ৰ যোগাযোগবোৰ পৰীক্ষা কৰা আৰু নথিভুক্ত কৰা। 'খ' ৰ দালাল 'ঘ' যালৈ 'ক' ৰ দ্বাৰা লিখিত বুলি তাৎপৰ্য্যিত চিঠিবোৰ 'খ' ই তেওঁক তাৰ ওপৰত পৰামৰ্শ দিয়াৰ উদ্দেশ্যে স্বাভাৱিকতে উপস্থাপিত কৰিছিল।

যদিও 'খ' 'গ' বা 'ঘ' ই কেতিয়াও 'ক' ই লিখা দেখা নাছিল তথাপি চিঠিখন 'ক' ৰ হস্তলিপিৰনে এই প্ৰশ্নটোৰ ওপৰত 'খ' 'গ' আৰু 'ঘ' ৰ অভিমতবোৰ প্ৰাসঙ্গিক।

[২][**৪৭ক। [৩][ইলেকট্ৰ'নিক চিগনেচাৰ] সম্পৰ্কে অভিমত কেতিয়া প্ৰাসঙ্গিক** – যেতিয়া ন্যায়ালয়ে কোনো ব্যক্তিৰ [৩][ইলেকট্ৰ'নিক চিগনেচাৰ]ৰ বিষয়ে এটা অভিমত দিব লগা হয়, [৩][ইলেকট্ৰ'নিক চিগনেচাৰ প্ৰমাণ পত্ৰ] জাৰি কৰা প্ৰমানীকৰণ প্ৰাধিকাৰীৰ অভিমতটো এটা প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

৪৮। **অধিকাৰ বা প্ৰথাৰ অস্তিত্ব সম্পৰ্কীয় অভিমত, কেতিয়া প্ৰাসঙ্গিক** – যেতিয়া ন্যায়ালয়ে কোনো সাধাৰণ প্ৰথা বা অধিকাৰৰ অস্তিত্বৰ বিষয়ে এটা অভিমত গঢ়িব লগা হয়, তেতিয়া তেনেকুৱা প্ৰথা বা অধিকাৰৰ অস্তিত্ব যদি আছিল তাৰ বিষয়ে যি জনাটো সম্ভৱ হ'লহেঁতেন, তেনে ব্যক্তি সকলৰ অভিমতবোৰ প্ৰাসঙ্গিক।

স্পষ্টীকৰণ – সাধাৰণ প্ৰথা বা অধিকাৰ এই অভিব্যক্তিয়ে ব্যক্তি সকলৰ যিকোনো বুজন শ্ৰেণীৰ উমৈহতীয়া প্ৰথা বা অধিকাৰবোৰক অন্তৰ্ভুক্ত কৰিছে।

১। তথ্য প্ৰযুক্তি বিজ্ঞান (সংশোধন) অধিনিয়ম, ২০০৮ (২০০৯ৰ ১০)ৰ ধাৰা ৫২ৰ দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত।

২। ২০০০ৰ অধিনিয়ম ২১ৰ ধাৰা ৯২ আৰু অনুসূচী II ৰ দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত (১৭-১০-২০০০ৰ পৰা প্ৰভাৱী হোৱাকৈ)।

৩। তথ্য প্ৰযুক্তি বিজ্ঞান (সংশোধন) অধিনিয়ম, ২০০৮ (২০০৯ৰ ১০)ৰ ধাৰা ৫২ ৰ ''ডিজিটেল'' স্থানত প্ৰতিষ্ঠাপিত।

দৃষ্টান্ত

এখন বিশেষ গাৱৰ গাওঁবাসী সকলৰ এটা বিশেষ নাদৰ পানী ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ থকা অধিকাৰটো এই ধাৰাৰ অৰ্থৰ অন্তৰ্গত এটা সাধাৰণ অধিকাৰ।

৪৯। **ৰীতি-নীতি, ধৰ্ম্মমত আদিৰ সম্পৰ্কে দিয়া অভিমত কেতিয়া প্ৰাসঙ্গিক** – যেতিয়া ন্যায়ালয়ে যি কোনো জনগোষ্ঠী বা পৰিয়ালৰ ৰীতি-নীতি আৰু ধৰ্ম্মৰ নিয়ম সম্পৰ্কে, যি কোনো ধৰ্ম্ম সম্পৰ্কীয় বা দাতব্য প্ৰতিষ্ঠানৰ সংগঠন আৰু প্ৰশাসন সম্পৰ্কে, বা কিছুমান বিশেষ জিলাত বা ৰাইজৰ বিশেষ শ্ৰেণীৰ দ্বাৰা ব্যৱহৃত শব্দ বা পদবোৰৰ অৰ্থ সম্পৰ্কে, অভিমত গঢ়িব লগা হয় তেতিয়া তাৰ বিষয়ে জনাৰ বিশেষ উপায় থকা ব্যক্তিসকলৰ অভিমতবোৰ প্ৰাসঙ্গিক তথ্য।

৫০। **সম্বন্ধৰ বিষয়ে অভিমত কেতিয়া প্ৰাসঙ্গিক** – যেতিয়া ন্যায়ালয়ে এজন ব্যক্তিৰ অন্য এজনৰ লগত থকা সম্বন্ধ সম্পৰ্কে, এটা অভিমত গঢ়িব লগা হয় তেতিয়া সেই পৰিয়ালৰ এজন সদস্য হিচাপে বা অন্যথা সেই বিষয়ে জনাৰ বিশেষ উপায় থকা ব্যক্তিসকলে আচৰণৰ দ্বাৰা অভিব্যক্ত কৰা তেনে সম্বন্ধৰ অস্তিত্বৰ বিষয়ে কৰা অভিমতটো প্ৰাসঙ্গিক তথ্যঃ

পৰন্তু, ভাৰতীয় বিবাহ বিচ্ছেদ অধিনিয়ম, ১৮৬৯(১৮৬৯ৰ ৪)ৰ কাৰ্য্যবাহীবোৰত বা ভাৰতীয় দণ্ড সংহিতা, ১৮৬০ (১৮৬০ৰ ৪৫)ৰ ধাৰা ৪৯৪, ৪৯৫, ৪৯৭ বা ৪৯৮ৰ অধীনত কৰা অভিযোজনবোৰত কোনো বিবাহ প্ৰমাণ কৰিবলৈ এনে অভিমত পৰ্য্যাপ্ত নহব।

দৃষ্টান্ত

(ক) প্ৰশ্ন হৈছে 'ক' আৰু 'খ' বিবাহিত হয়নে নহয় ? তেওঁলোকক যে তেওঁলোকৰ বন্ধু-বান্ধৱ সকলে প্ৰায় স্বামী-স্ত্ৰী হিচাপে গ্ৰহণ কৰিছিল আৰু আচৰণ কৰিছিল এই তথ্যটো প্ৰাসঙ্গিক।

(খ) প্ৰশ্ন হৈছে 'ক' 'খ'ৰ বৈধ সন্তান আছিল নে নাই ? এই তথ্যটো যে 'ক'ক সদায় তেনেদৰে পৰিয়ালৰ সদস্য সকলে আচৰণ কৰিছিল, এইটো প্ৰাসঙ্গিক।

৫১। **অভিমতৰ ভিত্তিবোৰ কেতিয়া প্ৰাসঙ্গিক** – যেতিয়া কোনো জীৱিত ব্যক্তিৰ অভিমত প্ৰাসঙ্গিক হয় তেতিয়া যি ভিত্তিবোৰৰ ওপৰত অভিমতটো প্ৰতিষ্ঠিত সেইবোৰো প্ৰাসঙ্গিক।

দৃষ্টান্ত

এজন বিশেষজ্ঞই তেওঁৰ অভিমত গঢ়াৰ উদ্দেশ্যে কৰা পৰীক্ষাবোৰৰ বিৱৰণ দিব পাৰে।

চৰিত্ৰ কেতিয়া প্ৰাসঙ্গিক

৫২। **চিভিল গোচৰত অধ্যাৰোপিত আচৰণ প্ৰমাণ কৰিবলৈ চৰিত্ৰ অপ্ৰাসঙ্গিক** – চিভিল গোচৰত, সংশ্লিষ্ট কোনো ব্যক্তিৰ চৰিত্ৰটো তেওঁৰ প্ৰতি অধ্যাৰোপিত কোনো আচৰণ সম্ভাব্য বা অসম্ভাব্য কৰিব পৰা তথ্যটো য'তদূৰ এনে চৰিত্ৰ তথ্যবোৰৰ পৰা অন্যথা প্ৰাসঙ্গিক বুলি প্ৰতীত হয়, তাৰ ব্যতিৰেকে অপ্ৰাসঙ্গিক।

৫৩। **দাণ্ডিক গোচৰত পূৰ্ব্বৰ সু-চৰিত্ৰ প্ৰাসঙ্গিক** – দাণ্ডিক কাৰ্য্যবাহীত, অভিযুক্ত ব্যক্তিজন যে সু-চৰিত্ৰৰ এই তথ্যটো প্ৰাসঙ্গিক।

[১][৫৪। **প্ৰত্যুত্তৰৰ ব্যতিৰেকে পূৰ্ব্বৰ কু-চৰিত্ৰ প্ৰাসঙ্গিক নহয়** – দাণ্ডিক কাৰ্য্যবাহীত অভিযুক্ত ব্যক্তিজন যে কু-চৰিত্ৰৰ এই তথ্যটো অপ্ৰাসঙ্গিক যদিহে এই বুলি দিয়া নহয় যে তেওঁ সু-চৰিত্ৰৰ, যি ক্ষেত্ৰত চৰিত্ৰ প্ৰাসঙ্গিক হয়।

স্পষ্টীকৰণ ১ –এই ধাৰাটো সেই গোচৰবোৰত প্ৰয়োগ নহয় য'ত কোনো ব্যক্তিৰ কু-চৰিত্ৰ স্বয়ং এটা বিবাদ্যক তথ্য হয়।

স্পষ্টীকৰণ ২–পূৰ্ব্বৰ দোষী সাব্যস্তকৰণ এটা কু-চৰিত্ৰৰ সাক্ষ্য হিচাপে প্ৰাসঙ্গিক।]

৫৫। **ক্ষতিৰ প্ৰভাৱ পেলাব পৰা চৰিত্ৰ** – চিভিল গোচৰত, কোনো এজন ব্যক্তিৰ চৰিত্ৰটো এনে, যি তেওঁ পাব লগা ক্ষতিপূৰণৰ পৰিমাণত প্ৰভাৱ ঘটায়, তেনে তথ্যটো প্ৰাসঙ্গিক।

স্পষ্টীকৰণ ঃ- ৫২, ৫৩, ৫৪ আৰু ৫৫, এই ধাৰাবোৰত ''চৰিত্ৰ'' শব্দটোৱে খ্যাতি আৰু স্বভাৱ উভয়কে অন্তৰ্ভুক্ত কৰে, কিন্তু [২] [ধাৰা ৫৪ত যথা উপবন্ধিতৰ ব্যতিৰেকে] কেৱল সাধাৰণ খ্যাতি আৰু সাধাৰণ স্বভাৱৰ বিষয়েহে সাক্ষ্য দিব পাৰে, আৰু যিটোৰ দ্বাৰা ক্ষতি বা স্বভাৱ দেখুৱাইছিল তেনে বিশেষ কাৰ্য্যৰ নহয়।

১। ১৮৯১ৰ অধিনিয়ম ৩ ৰ ধাৰা ৬ৰ দ্বাৰা মূল ধাৰাৰ স্থানত প্ৰতিষ্ঠাপিত।

২। ১৮৯১ চনৰ অধিনিয়ম ৩ৰ ধাৰা ৭ দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত।

ভাৰতীয় সাক্ষ্য অধিনিয়ম, ১৮৭২

ভাগ -২

প্ৰমাণ সম্পৰ্কে

অধ্যায় -৩

যিবোৰ তথ্য প্ৰমাণ কৰাৰ আৰশ্যক নাই

৫৬। ন্যায়িক ভাবে অৱেক্ষণীয় তথ্য প্ৰমাণ কৰাৰ আৰশ্যক নাহ – কোনো তথ্য যিটো ন্যায়ালয়ে ন্যায়িক অৱেক্ষণ লব সেইটো প্ৰমাণ কৰাৰ আৰশ্যক নাই।

৫৭। যিবোৰ তথ্যৰ ন্যায়ালয়ে ন্যায়িক অৱেক্ষণ লব লাগিব –নিম্নোক্ত তথ্যবোৰৰ প্ৰতি ন্যায়ালয়ে ন্যায়িক অৱেক্ষণ লব ঃ-

[১][(১) ভাৰতৰ ৰাজ্যক্ষেত্ৰত বলবৎ থকা সকলোবোৰ বিধি ;]

(২)[২][যুক্ত ৰাজ্যৰ] সংসদৰ দ্বাৰা পাৰিত হোৱা বা এতৎপশ্চাৎ পাৰিত হব লগা সকলো লোক অধিনিয়ম আৰু [২][যুক্তৰাজ্যৰ] সংসদৰ দ্বাৰা ন্যায়িক ভাবে অৱেক্ষণ কৰিবলৈ নিৰ্দ্দেশিত সকলো স্থানীয় আৰু স্বকীয় অধিনিয়ম ;

(৩) [৩][ভাৰতীয়] সেনা, [৪][নৌ সেনা বা বায়ু সেনাৰ] বাবে যুদ্ধৰ নিয়মাৱলী ;

(৪)[৫] [যুক্তৰাজ্যৰ সংসদৰ, ভাৰতৰ সংবিধান সভা, সংসদৰ তথা কোনো প্ৰদেশ বা ৰাজ্যবোৰত তৎসময় বলবৎ থকা যি কোনো বিধিৰ অধীনত স্থাপিত বিধান মণ্ডলীবোৰৰ কাৰ্য্যবাহীৰ অনুক্ৰমত ;]

(৫) গ্ৰেটবৃটেইন আৰু আয়াৰলেণ্ড যুক্তৰাজ্যৰ তৎসময় সম্ৰাটৰ সিংহাসনাৰোহন আৰু ৰাজহস্তাক্ষৰ;

(৬) সকলোবোৰ চাবমোহৰ, যিবোৰৰ ইংলেণ্ডৰ ন্যায়ালয় বিলাকে ন্যায়িক অৱেক্ষণ লয় [৬][ভাৰত] ৰ ভিতৰত সকলোবোৰ [৭][ন্যায়ালয়ৰ] আৰু [৮][কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰৰ বা ক্ৰাউন প্ৰতিনিধিৰ] দ্বাৰা স্থাপিত [৬] [ভাৰত]ৰ বাহিৰৰ সকলোবোৰ ন্যায়ালয়ৰ চাবমোহৰবোৰ নৌ অধিকৰণ আৰু সমুদ্ৰীয় অধিকাৰিতা থকা ন্যায়ালয়বোৰৰ আৰু ন'টাৰী পাব্লিকৰ চাবমোহৰবোৰ আৰু এনে সকলোবোৰ চাবমোহৰ যিবোৰ, [৯] [সংবিধান বা যুক্তৰাজ্যৰ সংসদৰ কোনো অধিনিয়ম] বা [৬] [ভাৰত]ত বিধিৰ বল থকা কোনো অধিনিয়ম বা বিনিয়মৰ দ্বাৰা কোনো ব্যক্তিক ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ প্ৰাধিকৃত কৰা হয় ;

(৭) কোনো ৰাজ্যত কোনো লোক-পদত তৎসময় অধিষ্ঠিত হৈ থকা ব্যক্তিসকলৰ পদ আৰোহন, নাম, উপাধি, কৃত্য আৰু স্বাক্ষৰবোৰ, যদি এনে পদত তেওঁলোকৰ নিযুক্তিৰ তথ্যটো কোনো [১০][চৰকাৰী ৰাজপত্ৰ]ত অধিসূচিত কৰা হয় ;

১। বিধি অনুকূলন আদেশ, ১৯৫০ৰ দ্বাৰা পূৰ্ব্বৱৰ্ত্তী দফা ১ৰ স্থানত প্ৰতিষ্ঠাপিত।

২। বিধি অনুকূলন আদেশ, ১৯৫০ৰ দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত।

৩। বিধি অনুকুলন আদেশ, ১৯৫০ৰ দ্বাৰা 'হাৰ মেজেষ্টী'ৰ স্থানত প্ৰতিস্থাপিত।

৪। ১৯২৭ৰ অধিনিয়ম ১০ৰ ধাৰা ২ আৰু অনুসূচী ১ৰ দ্বাৰা ''বা নৌ সেনাৰ'' স্থানত প্ৰতিষ্ঠাপিত।

৫। বিধি অনুকূলন আদেশ, ১৯৫০ৰ দ্বাৰা পূৰ্ব্বৱৰ্ত্তী দফা ৪ৰ স্থানত প্ৰতিষ্ঠাপিত।

৬। ১৯৫১ৰ অধিনিয়ম ৩ৰ ধাৰা ৩ আৰু অনুসূচীৰ দ্বাৰা 'ৰাজ্যবোৰ'ৰ স্থানত প্ৰতিষ্ঠাপিত।

৭। ভাৰতীয় স্বতন্ত্ৰতা 'কেন্দ্ৰীয় অধিনিয়ম তথা অধ্যাদেশ অনুকূলন' আদেশ, ১৯৪৮ৰ দ্বাৰা ''বৃটিছ ভাৰতৰ ন্যায়ালয়বোৰ'' স্থানত প্ৰতিষ্ঠাপিত।

৮। ''ভাৰত শাসন'' (ভাৰতীয় বিধি অনুকূলন) আদেশ, ১৯৩৭ৰ দ্বাৰা ''স-পৰিষদ গবৰ্ণৰ জেনেৰেল বা স-পৰিষদ স্থানীয় চৰকাৰ'' স্থানত প্ৰতিষ্ঠাপিত।

৯। বিধি অনুকূল আদেশ, ১৯৫০ৰ দ্বাৰা ''পাৰ্লিয়ামেণ্টৰ কোনো অধিনিয়মৰ বা অন্য স্থানত প্ৰতিষ্ঠাপিত''।

১০। ভাৰত শাসন (ভাৰতীয় বিধি অনুকূলন) আদেশ, ১৯৩৭ৰ দ্বাৰা ভাৰতৰ ৰাজপত্ৰ বা কোনো স্থানীয় চৰকাৰৰ স্থানত প্ৰতিষ্ঠাপিত।

(৮) [১][ভাৰত চৰকাৰ]ৰ দ্বাৰা স্বীকৃত প্ৰত্যেক ৰাজ্য বা সাৰ্ব্বভৌমৰাষ্ট্ৰৰ অস্তিত্ব, উপাধি আৰু ৰাষ্ট্ৰীয় পতাকা ;

(৯) সময়ৰ বিভাজনবোৰ আৰু পৃথিবীৰ ভৌগোলিক বিভাজনবোৰ তথা চৰকাৰী ৰাজপত্ৰত অধিসূচিত লোক উৎসৱ, উপবাস আৰু অৱকাশৰ দিনবোৰ ;

(১০) [১][ভাৰত চৰকাৰ]ৰ আধিপত্যাধীনত থকা ৰাজ্যক্ষেত্ৰবোৰ ;

(১১) [১][ভাৰত চৰকাৰ] আৰু অন্য যিকোনো ৰাষ্ট্ৰ, বা ব্যক্তিবোৰৰ নিকায়ৰ মাজত সংঘৰ্ষৰ প্ৰাৰম্ভ, ধাৰাবাহিকতা আৰু অৱসান ;

(১২) ন্যায়ালয়ৰ সদস্য আৰু পদাধিকাৰীসকলৰ আৰু তেওঁলোকৰ উপপদীয় আৰু অধীনস্থ পদাধিকাৰী সকলৰ আৰু সহকাৰীসকলৰ আৰু ন্যায়ালয়ৰ আদেশিকা জাৰি কৰা কামত নিযুক্ত সকলো পদাধিকাৰী আৰু সকলো অধিবক্তা, এটৰ্নী, প্ৰোক্তাৰ, উকীল, প্লীডাৰ আৰু বিধিৰ দ্বাৰা ন্যায়ালয়ৰ আগত উপস্থিত হ'বলৈ আৰু কাম কৰিবলৈ প্ৰাধিকৃত অন্য ব্যক্তিসকলৰ নামবোৰ ;

(১৩) [২][স্থলত বা সাগৰত] পথৰ নিয়মবোৰ। এই আটাইবোৰ ক্ষেত্ৰত, আৰু লোক-ইতিহাস, সাহিত্য, বিজ্ঞান বা কলাৰ সকলোবোৰ বিষয়তে, ন্যায়ালয়ে নিজৰ সহায়ৰ বাবে সমুচিত গ্ৰন্থবোৰৰ বা প্ৰসঙ্গ নিৰ্দ্দেশ দস্তাৱেজবোৰৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিব পাৰে।

যদি কোনো ব্যক্তিয়ে ন্যায়ালয়ক তথ্যৰ ন্যায়িক অৱেক্ষণ লবলৈ কয়, যেতিয়ালৈকে বা যি পৰ্যন্ত তেনে ব্যক্তিয়ে সেইটো কৰিবৰ বাবে সমৰ্থবান কৰিবলৈ ন্যায়ালয়ে আৱশ্যকীয় বুলি বিবেচনা কৰা তেনে গ্ৰন্থ বা দস্তাৱেজ উপস্থাপন নকৰে, ন্যায়ালয়ে সেইটো কৰিবলৈ অস্বীকাৰ কৰিব পাৰে।

৫৮। স্বীকৃত তথ্যবোৰ প্ৰমাণ কৰাৰ আৱশ্যক নাহ্ – কোনো তথ্য যিটো কোনো কাৰ্য্যবাহীৰ পক্ষবিলাকে বা তেওঁলোকৰ অভিকৰ্ত্তাই শুনানীৰ সময়ত স্বীকাৰ কৰিবলৈ সন্মত হয় বা যিটো শুনানীৰ আগেয়ে তেওঁলোকে নিজ হাতে লেখা দি স্বীকাৰ কৰে, বা যিটো, সেই সময়ত বলবৎ থকা অভিবচন সম্পৰ্কীয় নিয়ম মতে স্বীকৃত বুলি গণ্য হয় তেনে তথ্যবোৰ প্ৰমাণ কৰাৰ আৱশ্যক নকৰে ঃ

পৰন্তু ন্যায়ালয়ে নিজ বিবেকানুসাৰে, স্বীকৃত তথ্যটো তেনে স্বীকৃতিৰ বাদেও অন্যথা প্ৰমাণিত কৰাটো অপেক্ষিত কৰিব পাৰে।

অধ্যায় – ৪

মৌখিক সাক্ষ্যৰ বিষয়ে

৫৯। মৌখিক সাক্ষ্যৰ দ্বাৰা তথ্যবোৰৰ প্ৰমাণ – [৩][দস্তাৱেজৰ অন্তৰ্বস্তু বা ইলেকট্ৰ'নিক ৰেকৰ্ড] ব্যতিৰেকে সকলো তথ্যকে মৌখিক সাক্ষ্যৰে প্ৰমাণ কৰিব পাৰি।

৬০। মৌখিক সাক্ষ্য প্ৰত্যক্ষ হ'বই লাগিব –যিয়েই নহওঁক সকলো ক্ষেত্ৰতেই, মৌখিক সাক্ষ্য প্ৰত্যক্ষ হ'বই লাগিব ; অৰ্থাৎ –

যদি ই কোনো তথ্যৰ নিৰ্দ্দেশ কৰে যিটো দেখিব পৰা গ'লহেতেঁন, তেন্তে এইটো এনে কোনো সাক্ষীৰ সাক্ষ্য হব লাগিব, যি কয় যে তেওঁ এইটো দেখিছিল ;

যদি ই কোনো তথ্যৰ নিৰ্দ্দেশ কৰে, যিটো শুনিব পৰা গ'লহেতেঁন, তেন্তে এইটো এনে কোনো সাক্ষীৰ সাক্ষ্য হব লাগিব যি কয় যে তেওঁ এইটো শুনিছিল ;

যদি ই কোনো তথ্যৰ নিৰ্দ্দেশ কৰে, যিটো আন কোনো ইন্দ্ৰিয়ৰ দ্বাৰা বা অন্য কোনো ৰীতিৰ বোধগম্য হ'লহেতেঁন, তেন্তে এনে কোনো সাক্ষীৰ সাক্ষ্য হব লাগিব, যি কয় যে তেওঁৰ এইটো সেই ইন্দ্ৰিয়ৰে বা সেই ৰীতিৰ বোধগম্য হৈছিল ;

যদি ই কোনো অভিমতৰ বা ভিত্তিসমূহৰ নিৰ্দ্দেশ কৰে, যিবোৰ ভিত্তিত সেই অভিমত পোষণ কৰা হৈছিল তাৰ নিৰ্দ্দেশ কৰে তেন্তে এইটো তেনে ব্যক্তিৰ সাক্ষ্য হব লাগিব যি সেই ভিত্তিসমূহৰ আধাৰত সেই অভিমত পোষণ কৰে ঃ

পৰন্তু সাধাৰণতে বিক্ৰীৰ বাবে প্ৰস্তাৱিত কোনো গ্ৰন্থত প্ৰকাশ হোৱা বিশেষজ্ঞসকলৰ অভিমতবোৰ, আৰু যিবোৰ ভিত্তিৰ আধাৰত এনেবোৰ অভিমত পোষণ কৰা হৈছিল সেইবোৰ, তেনে গ্ৰন্থবোৰ দাখিল কৰি প্ৰমাণ কৰিব পাৰি যদি গ্ৰন্থকাৰজনৰ মৃত্যু হয় বা তেওঁক বিচাৰ পাব নোৱাৰি, বা তেওঁ সাক্ষ্যদানৰ বাবে অক্ষম হয়, বা কিছু পৰিমাণৰ বিলম্ব আৰু ব্যয় বিনা সাক্ষী হিচাপে মাতিব নোৱাৰি যিটো ন্যায়ালয়ে অযুক্তিকৰ বুলি মান্য কৰে ঃ

উপৰন্তু কোনো দস্তাৱেজৰ বাহিৰে যদি মৌখিক সাক্ষ্যই কোনো বাস্তৱ পদাৰ্থৰ অস্তিত্ব বা অৱস্থাৰ বিষয়ে নিৰ্দ্দেশ কৰে, তেতিয়া ন্যায়ালয়ে যদি এইটো উপযুক্ত বুলি ভাবে, তেন্তে পৰিদৰ্শনৰ বাবে তেনেকুৱা বাস্তৱ পদাৰ্থটো দাখিল কৰাটো অপেক্ষা কৰিব পাৰে।

১। বিধি অনুকূলন আদেশ, ১৯৫০ৰ দ্বাৰা 'বৃটিছ ক্ৰাউন'ৰ স্থানত প্ৰতিষ্ঠাপিত।
২। ১৮৭২ৰ অধিনিয়ম সংখ্যা ১৮ৰ ধাৰা ৫ৰ দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত।
৩। ২০০০ৰ অধিনিয়ম ২১ৰ ধাৰা ৯২ আৰু অনুসূচী II ৰ দ্বাৰা ''দস্তাৱেজৰ অন্তৰ্বস্তুৰ'' স্থানত প্ৰতিষ্ঠাপিত(১৭-১০-২০০০ৰ পৰা প্ৰভাৱী হোৱাকৈ)।